

Broj 01/ 331

Podgorica, 16.02.2023.godine

UNIVERZITET CRNE GORE
-Odboru za doktorske studije-

PODGORICA

Predmet: Materijal za sjednicu Odbora

Poštovani,

U skladu sa članom 32. Pravila doktorskih studija, dostavljamo Vam materijal za narednu sjednicu Odbora za doktorske studije i to:

-Obrazac PD (Prijava teme doktorske disertacije) sa propratnom dokumentacijom za kandidata mr Milana Raičevića.

**UNIVERZITET CRNE GORE
EKONOMSKI FAKULTET PODGORICA
DOKTORSKE STUDIJE**

Br. 01/ 329

Podgorica, 16.02.2023.god.

Na osnovu čl. 64. Statuta Univerziteta Crne Gore, člana 33. Pravila doktorskih studija, Vijeće Ekonomskog fakulteta je na sjednici održanoj 16.02.2023.godine donijelo

O D L U K U

1. Predlaže se Komisija za ocjenu podobnosti teme doktorske disertacije „**Analiza potencijala tržišta osiguranja zemalja Zapadnog Balkana za razvoj zelenih proizvoda**“ i kandidata **mr Milana Raičevića** u sastavu:
 - Dr Milijana Novović Burić, redovna profesorica, Ekonomski fakultet Podgorica, Univerzitet Crne Gore, mentor;
 - Dr Ljiljana Kaščelan, redovna profesorica, Ekonomski fakultet Podgorica, Univerzitet Crne Gore, šlan;
 - Dr Jasmina Selimović, redovna profesorica, Ekonomski fakultet Sarajevo, Univerzitet u Sarajevu, BiH, član.
2. Odluka se dostavlja Centru za doktorske studije UCG na dalji postupak.

O B R A Z L O Ž E N J E

Kandidat **mr Milan Raičević** se obratio Komisiji za doktorske studije sa Prijavom teme doktorske disertacije (obrazac PD) i zahtjevom da se imenuje Komisija za ocjenu podobnosti teme doktorske disertacije „**Analiza potencijala tržišta osiguranja zemalja Zapadnog Balkana za razvoj zelenih proizvoda**“ i kandidata.

Komisija za doktorske studije je, nakon razmatranja dokumentacije i zahtjeva kandidata, predložila Vijeću fakulteta da donese Odluku da se imenuje Komisija za ocjenu podobnosti teme doktorske disertacije „**Analiza potencijala tržišta osiguranja zemalja Zapadnog Balkana za razvoj zelenih proizvoda**“ i kandidata **mr Milana Raičevića**.

Na osnovu izloženog odlučeno je kao u dispozitivu.

DEKAN

Prof.dr Mijat Jocović

DOSTAVLJENO:

- a/a
- referentu doktorskih studija,
- Centru za doktorske studije.

PRIJAVA TEME DOKTORSKE DISERTACIJE

OPŠTI PODACI O DOKTORANDU	
Titula, ime i prezime	Mr Milan Raičević
Fakultet	Ekonomski fakultet
Studijski program	Doktorske studije ekonomije
Broj indeksa	D 5/21
Ime i prezime roditelja	Branislav Raičević
Datum i mjesto rođenja	26.02.1997, Cetinje
Adresa prebivališta	Donji kraj b.b, Cetinje
Telefon	+38267/866-785
E-mail	milan.raicevic10a@gmail.com
BIOGRAFIJA I BIBLIOGRAFIJA	
Obrazovanje	<p>2021 – ... Ekonomski fakultet – Podgorica, Univerzitet Crne Gore, doktorske studije</p> <p>2019-2020 Ekonomski fakultet – Podgorica, Univerzitet Crne Gore, postdiplomske magistarske studije (smjer Aktuarstvo) Magistar ekonomskih nauka, prosječna ocjena: 9,93</p> <p>2015-2019 Ekonomski fakultet – Podgorica, Univerzitet Crne Gore, osnovne akademske studije (smjer Finansije) Diplomirani ekonomista, prosječna ocjena: 9,97</p> <p>2011-2015 JU Srednja stručna škola – Cetinje Smjer: Turistički tehničar</p> <p>2003-2011 OŠ „Lovčenski partizanski odred“ Cetinje</p>
Radno iskustvo	<p>Novembar 2022 - ... Ekonomski fakultet Podgorica, Univerzitet Crne Gore Radno mjesto: Demonstrator</p> <p>Oktobar 2020 - ... Lovćen osiguranje AD, Podgorica Radno mjesto: Aktuar</p>

	<p>Januar 2020 – Septembar 2020 VOLI TRADE D.O.O. Radno mjesto: Referent računovodstva</p> <p>Novembar 2019 – Decembar 2019 VOLI TRADE D.O.O. Radno mjesto: Referent sektora maloprodaje</p>
Popis radova	<p>Raičević, M., Lalević Filipović, A., Novović Burić, M. & Kaščelan, V. (2022). Green concept in Montenegro with the focus on environmental insurance. In: Kočović, J., Jovanović Gavrilović, B., Stojanović, T., Mladenović, Z., Trifunović, D. & Koprivica, M. <i>Development of modern insurance market – constraints and possibilities</i>. Centar za izdavačku delatnost. Ekonomski fakultet, Beograd, 159-175.</p> <p>Buric, M. N., Raicevic, M., Kascelan, Lj., & Kascelan, V. (2022). Socio-Demographic Impacts on the Personal Savings Portfolio Choice: A Decision Tree Approach. <i>International Journal of Business Analytics (IJBAN)</i>, 9(1), 1-23.</p> <p>Raičević, M. & Kaščelan, V. (2021). Solventnost II i MSFI 17: sličnosti i razlike. <i>XVI Međunarodni kongres računovođa i revizora Crne Gore: Finansijsko-računovodstvene inovacije u funkciji pouzdanog finansijskog izveštavanja</i>. Bečići, Budva, 369-381.</p>
NASLOV PREDLOŽENE TEME	
Na službenom jeziku	Analiza potencijala tržišta osiguranja zemalja Zapadnog Balkana za razvoj zelenih proizvoda
Na engleskom jeziku	Analysis of the insurance markets' potential of the Western Balkan countries for the green products' development
Obrazloženje teme	
<p>Nakon potpisivanja Kjoto protokola (1997), kao prvog formalnog pokušaja borbe protiv klimatskih promjena od strane šire međunarodne zajednice, sve je više pažnje poklanjano klimatskim promjenama i ekološkim rizicima. U prilog tome govori i činjenica da i nakon neispunjenja postavljenih ciljeva u okviru Kjoto protokola, dolazi do sve većeg uočavanja značaja i neophodnosti smanjenja štetnih gasova, te potrebe zaštite životne sredine. To je dalje rezultiralo potpisivanjem Pariškog sporazuma, decembra 2015. godine, kao globalnog klimatskog sporazuma koji je usvojen od strane zemalja članica Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija (UN) o promjeni klime. Sam sporazum je podrazumijevao obavezu zemalja potpisnica da utiču na smanjenje emisije štetnih gasova, te podnošenje petogodišnjih izvještaja u cilju monitoringa realizacije obaveza definisanih sporazumom.</p> <p>Ciljevi održivog razvoja uzimaju u obzir holistički pristup, povezujući ekonomski rast, socijalnu inkluziju i zaštitu životne sredine. Osiguranje može imati značajnu ulogu u postizanju ciljeva održivog razvoja kroz multiplikativni efekat na navedene tri dimenzije. U izvještaju Svjetske banke (Izvještaj Svjetske banke, 2021) ističe se da osiguravajući sektor može dati jači doprinos u ostvarivanju određenih ciljeva održivog razvoja definisanih od strane UN 2015. godine (United</p>	

Nations Development Programme, <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>).

Prema navedenom izvještaju, ciljevi gdje osiguranje može imati značajan uticaj su:

1. Cilj 1 - svijet bez siromaštva – ovaj cilj je veoma širok pa zahtijeva saradnju država, privatnog sektora i pojedinaca. Glavni načini na koje osiguranje može doprinijeti ostvarenju ovog cilja jeste da obezbijedi da ljudi i porodice ne žive na granici, ili ispod granice siromaštva zbog požara, poplave, bolesti, smrti člana porodice, i sl. Međutim, ovo su samo neki od mehanizama kojima osiguranje doprinosi ostvarenju ovog cilja.
2. Cilj 2 – svijet bez gladi – osiguranje može smanjiti glad stanovništva preko zaštite poljoprivrednog sektora, tj. kroz različite proizvode osiguranja (osiguranje usjeva i plodova, osiguranje gubitaka u proizvodnji, razne polise odgovornosti i sl.).
3. Cilj 3 – dobro zdravlje – doprinos osiguravajućih kompanija u ovom segmentu uslovljen je nivoom razvijenosti zdravstvenog sistema jedne države i razvijenosti proizvoda zdravstvenog osiguranja. Dodatno, pandemija COVID-19 je ukazala na ranjivost zdravstvenih sistema širom svijeta.
4. Cilj 8 – dostojanstven rad i ekonomski rast – osiguravajući sektor može pospješiti ekonomski rast, ne samo kroz povećanje BDP-a jedne države, već i kroz obezbjeđivanje finansijske stabilnosti. Osiguravajuće kompanije su značajni institucionalni investitori na tržištu kapitala, čime doprinose unapređenju finansijskog tržišta, a time i ukupnog finansijskog i privrednog sistema.
5. Cilj 10 – smanjenje nejednakosti – osiguranje može doprinijeti smanjenju nejednakosti kroz obeštećenje porodica i preduzeća nakon pretrpljenih različitih gubitaka zbog šteta na imovini, zbog bolesti ili smrti člana porodice.
6. Cilj 11 – održivi gradovi i zajednice – osiguravajuće kompanije imaju indirektan uticaj na postizanje navedenog cilja kroz podizanje svijesti građana o značaju održivog razvoja čije će kasnije ponašanje pospješiti održivost lokalnih zajednica. Takođe, one pružaju i značajnu podršku infrastrukturnim projektima koji uzimaju u obzir zaštitu životne sredine.
7. Cilj 13 – akcije za klimu – zbog prirodnih katastrofa i gubitaka koji su povezani sa klimatskim promjenama, osiguranje igra važnu ulogu u mitigaciji efekata tih katastrofa na ekonomski rast u godinama nakon realizacije rizičnog događaja. Takođe, osiguravajuće kompanije mogu i preventivno djelovati u zaštiti osiguranika od prirodnih katastrofa.

Možda osiguravajuće kompanije nijesu još uvijek dovoljno prepoznate u borbi protiv klimatskih promjena, ali one će imati veoma važnu ulogu u tom smislu u budućnosti. Naime, moguće je definisati šest polja njihovog djelovanja u obezbjeđivanju održivog razvoja, a samim tim i stvaranju uslova za razvoj zelenih proizvoda (Izveštaj Capgemini invent grupe, 2022), i to su:

1. *uključivanje stejkholdera i posvećenost iskustvu korisnika (osiguranika)* – angažovanje zaposlenih, brokera, agenata, kao i regulatornih organa sa ciljem podrške transformaciji i podizanju svijesti o održivom razvoju; preispitivanje lojalnosti i dosadašnjeg iskustva osiguranika;
2. *odgovorne operacije i procesi* – implementacija energetski efikasnog poslovanja radi smanjenja ugljenikovog otiska osiguravajućih kompanija; razvijanje određenog pristupa u otkrivanju finansijskih rizika povezanih sa klimatskim promjenama; posvećivanje pažnje ESG¹ faktorima i saradnja sa partnerima koji ispunjavaju ESG kriterijume;
3. *novi proizvodi i usluge* - razvoj novih proizvoda i modifikacija postojećih koji će uključivati zelenu (održivu) komponentu;

¹ ESG (Enviromental, Social and Governance) faktori predstavljaju set kriterijuma koje kompanije, investitori i drugi donosioci odluka koriste kako bi ocijenili nivo održivosti i etičnosti operacija, aktivnosti i investicija kompanija. (Udruženje Naše Pravo. (2022). *KLIMA i biznis: zašto se isplati poslovati održivo*. Beograd, str. 26)

4. *putokaz transformacije kroz strategiju i inovacije* – definisanje svrhe, misije i vizije daljeg poslovanja; definisanje plana transformacije u skladu sa održivim razvojem;
5. *green IT praksa* – definisanje vizije i misije informacionog (IT) sektora i uključivanje ESG faktora u buduće projekte;
6. *podaci i mjerenje* – definisanje odgovarajućih indikatora za izvještavanje, upravljanje, praćenje rizika i slično; bolji proces prikupljanja i upravljanja podacima; uključivanje klimatskih promjena u budući proces procjene rizika.

Od prethodno navedenih polja u kojima se vidi uloga osiguravajućih kompanija u obezbjeđivanju održivog razvoja, u ovom radu najveća pažnja biće posvećena trećem segmentu, tj. novim proizvodima i uslugama koji će uključivati ekološku, tj. zelenu (green) komponentu u cilju podrške održivom razvoju. S druge strane, prihvatanje održivog koncepta od strane osiguravajućih kompanija povećava njihove mogućnosti za razvoj zelenih proizvoda. Ovaj održivi koncept preciznije uokviruju Principi održivog osiguranja definisani 2012. godine (Finansijska inicijativa Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu - UNEP FI, 2012).

Dakle, principi održivog osiguranja su važan korak u izgradnji zelene ekonomije. Razvijeni od strane UNEP FI, predstavljaju dobrovoljni okvir za globalnu osiguravajuću industriju za sagledavanje ekoloških, socijalnih i upravljačkih rizika i mogućnosti. Benefiti prihvatanja principa održivog osiguranja za osiguravajuće kompanije su: javno pokazivanje da osiguravač prihvata ciljeve održivog razvoja i preuzima odgovornost za transparentno upravljanje ESG pitanjima; pristup sistemskim ekspertizama i resursima UN-a i UNEP-a za upravljanje ESG pitanjima i stvaranju odgovarajuće politike upravljanja; pristup određenim istraživanjima, mrežama i događajima UN-a koji se odnose na osiguranje, investicije, bankarstvo i sl. Iako dobrovoljnog karaktera, principi održivog osiguranja obezbeđuju globalnu mapu puta za razvoj i proširenje inovativnog risk menadžmenta, kao i zelenih proizvoda osiguranja koji su potrebni za promovisanje obnovljive energije, čiste vode, bezbjednosti hrane, održivih gradova i zajednica otpornih na katastrofe (UNEP FI, 2012).

Definisani principi održivog osiguranja su:

- P1: Ugrađićemo ekološke, društvene i upravljačke teme (ESG teme) u proces donošenja odluka, a koje su relevantne za naše poslovanje.
- P2: Radićemo zajedno sa našim klijentima i poslovnim partnerima na podizanju svijesti o ekološkim, društvenim pitanjima i pitanjima upravljanja, upravljanja rizicima i razvoju rješenja.
- P3: Radićemo zajedno sa vladama, regulatorima i ostalim ključnim stejkholderima na promociji široko rasprostranjene akcije kroz društvo o ESG pitanjima.
- P4: Pokazaćemo odgovornost i transparentnost u redovnom objavljivanju našeg napretka u primjeni principa.

Svaki navedeni princip podrazumijeva određene aktivnosti koje treba preduzeti kako bi došlo do njegovog ostvarenja. Potencijalne aktivnosti se odnose na: kompanijsku strategiju, risk menadžment i preuzimanje rizika, razvoj proizvoda i usluga, menadžment šteta, prodaju i marketing, investicioni menadžment, osiguravanike, osiguravače, reosiguravače i posrednike, i ostale stejkholdere.

U kontekstu održivosti životne sredine, može se kreirati širok spektar zelenih proizvoda osiguranja koji promovišu prelazak na čistiju i resursno efikasniju ekonomiju. Neki od proizvoda koji se javljaju u razvijenim zemljama su: osiguranje projekata koji se odnose na obnovljivu energiju,

osiguranje garancija performansi za solarne panele i vjetro turbine, osiguranje energetske i vodoefikasnih zgrada, osiguranje hibridnih i električnih vozila, osiguranje vozila po principu “pay as you go” i slično. Takođe, javljaju se i proizvodi koji pokrivaju troškove obnove postojećih oštećenih osiguranih objekata uz upotrebu ekološki prihvatljivih i energetske efikasnijih materijala (UNEP FI, 2015).

Benefiti od uvođenja zelenih proizvoda osiguranja su mnogobrojni. Razvojem ovih proizvoda osiguravajuće kompanije utiču na podizanje svijesti osiguranika o značaju održivog razvoja i, između ostalog, promovišu efikasnu potrošnju energije, čime se osiguranici motivišu da manje koriste izvore energije koji emituju štetne gasove (npr. uglj i fosilna goriva). Dalje, postepenim prelaskom na niskougljeničnu ekonomiju, svaki osiguranik doprinosi smanjenju ugljeničnog otiska. Veća upotreba ovakvih proizvoda navešće osiguranike da razmišljaju održivo, čime će upravo ekološka specifičnost proizvoda biti i odlučujući faktor u izboru brenda i kompanije u budućnosti. Shodno tome, može se zaključiti da su koristi od uvođenja zelenog osiguranja obostrani, kako za osiguravače tako i za osiguranike, odnosno da su značajni za kompletno društvo kao cjelinu.

Bez obzira na koristi od uvođenja zelenih proizvoda osiguranja, nemaju sve osiguravajuće kompanije iste mogućnosti i kapacitete za njihovu implementaciju u sopstveni portfelj. Drugim riječima, od brojnih faktora zavisi potencijal osiguravača za održivi razvoj i implementaciju zelenog osiguranja. Trenutni razvoj održivih proizvoda osiguranja, te nivo edukacije i poznavanje ESG problematike (znanje) od strane menadžmenta osiguravajućeg društva utiču na njegovu spremnost da razvija održive proizvode osiguranja u budućnosti, dok nivo razumijevanja i stepen primjene principa održivog finansiranja je značajno povezan sa performansama kompanije, a samim tim i mogućnostima za razvoj zelenih proizvoda (Maftuchah, 2018). Takođe, društvena i ekonomska dimenzija održivosti i primjena formalnih praksi u poslovanju doprinose konkurentskoj prednosti, koja dalje utiče na finansijske performanse kompanije (Cantele i Zardini, 2018). Od finansijskih performansi zavisi i odluka o implementaciji ESG politike (principa održivosti), gdje se ukazuje na pozitivnu vezu između profitabilnosti i veličine kompanije, sa jedne strane, i ESG faktora, s druge strane (Brogi et al., 2022).

Nakon teorijskog osvrta na pojam održivog razvoja, načina na koji osiguranje može doprinijeti ostvarenju ciljeva održivog razvoja kroz svoju ulogu u okviru jedne države, načina na koji održivo ponašanje osiguravajućih kompanija pospješuje razvoj zelenih proizvoda, kao i definisanja samih zelenih proizvoda osiguranja koji već postoje i/ili se mogu i trebaju razviti, u ovom radu će se ispitati i ukazati na potencijal tržišta, dominantno tržišta neživotnog osiguranja zemalja Zapadnog Balkana, za razvoj i implementaciju ekološkog osiguranja. Zemlje Zapadnog Balkana imaju sličan stepen razvoja tržišta osiguranja i zbog toga su odabrane da budu u uzorku na kojem će se sprovesti dato istraživanje. Plan je da se kroz anketno istraživanje pokaže trenutna svjesnost osiguravajućih kompanija o ulozi osiguranja u postizanju ciljeva održivog razvoja, kao i njihova spremnost za implementaciju i dostignuti nivo implementacije principa održivog osiguranja, kao faktori koji utiču na potencijal za razvoj zelenih proizvoda, jer, u nedostatku odgovarajuće regulative dosta toga zavisi od njih samih. Takođe, navedeno anketno istraživanje treba da ukaže i na to koje zelene proizvode osiguranja kompanije mogu bez većih problema uvrstiti u svoj portfelj, a za koje proizvode će se zahtijevati dodatno vrijeme u cilju implementacije i razvoja. Dodatno, poseban akcenat biće stavljen na Crnu Goru, zato što više od 30 godina Crna Gora ima status ekološke države, pa će biti interesantno ispitati da li se i koliko uspješno u izgradnji kapaciteta koji na adekvatan način promovišu i podstiču ekološke standarde u domenu djelatnosti osiguranja. Dakle, fokus istraživanja je potencijal tržišta osiguranja zemalja Zapadnog Balkana za razvoj

zelenih proizvoda na osnovu inputa o poznavanju, spremnosti za implementaciju i nivoa implementacije principa održivog osiguranja u osiguravajućim kompanijama, što opravdava predloženi naslov disertacije.

Kroz ovu disertaciju, pored naučnog doprinosa koji se dominantno odnosi na dopunu postojeće literature, empirijskim dokazima iz regiona Zapadnog Balkana, pružiće se jasnija slika osiguravajućim društvima, ali i donosiocima odluka o mogućnostima i ograničenjima primjene zelenog osiguranja kao novog segmenta poslovanja u posmatranom regionu. Implementirajući principe održivog ulaganja u srž svojih poslovnih aktivnosti, osiguravajuća društva mogu poboljšati svoj imidž i status, omogućiti bolji kvalitet investicionog portfelja, te će usljed inovirane ponude osiguranja bazirane na zelenim proizvodima, obezbijediti i bolju prepoznatljivost kako kod osiguranika, tako i kod ostalih stejkholdera. Na ovaj način, može se unaprijediti kompletno tržište osiguranja, što može imati pozitivne implikacije i na ukupan privredni rast i razvoj posmatranih zemalja.

Pregled istraživanja

Tematika zelenog osiguranja, tj. uloge osiguranja u ostvarivanju održivog razvoja, slabo je zastupljena u naučnoj literaturi, posebno kada su u pitanju empirijski radovi i perspektive iz ugla osiguravajućih kompanija. To potvrđuje činjenica da postoji mali broj radova koji su analizirali ovu problematiku, a posebno kada je u pitanju područje Zapadnog Balkana. U nastavku će biti predstavljen pregled dostupnih radova koji se mogu podijeliti u tri segmenta – radovi koji ističu ulogu i značaj osiguranja u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja, zatim radovi koji se bave definicijom, svrhom i benefitima proizvoda zelenog osiguranja i radovi koji istražuju odnos osiguravača prema ESG politikama i njihov uticaj na performanse poslovanja iz perspektive samih osiguravajućih kompanija.

Što se tiče značaja osiguranja za održivi razvoj, Stricker et al. (2022) ukazuju da se antropogene klimatske promjene ubrzavaju, a da posljedice mogu biti teške i prisutne u brojnim oblastima. Iako osiguranje nije blisko povezano ni sa jednom dimenzijom održivosti, promjene u tom dijelu će se ubrzo desiti. U ovom radu autori analiziraju ulogu osiguravača u rješavanju pitanja životne sredine i klimatskih promjena, kao i razvoj zaista održivog, ekološki prihvatljivog poslovnog modela – zelenog osiguranja. Autori razvijaju i predlažu tzv. mapu razvojnog puta transformacije osiguravajućih kompanija radi prilagođavanja narastajućim zahtjevima u kontekstu održivog razvoja. Mapa ukazuje na radnje koje treba preduzeti, kao i metrike kojima treba upravljati u svim sektorima osiguravajućeg društva, tj. u razvoju proizvoda, marketingu i prodaji, upravljanju rizicima, operacijama i potraživanjima sa ciljem implementacije zelenog osiguranja. Takođe, postojeći proizvodi, sklonost ka riziku i operativni procesi, moraju biti revidirani kako bi se podržali ciljevi održivosti. U tom procesu moraju biti uključeni svi segmenti poslovne aktivnosti kompanije. Autori smatraju da ne treba čekati previše na procese transformacije, jer je put održivosti složen i predloženi model poslovne transformacije bi trebao da pruži koristi onima koji krenu da ga primjenjuju još u najranijoj fazi.

Sličnu tematiku su analizirali i Pugnetti et al. (2022), te takođe ukazali na potrebu veće uloge osiguranja u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja. U radu se analiziralo uključivanje ekoloških dimenzija u osnovnu djelatnost osiguravača. S obzirom da je osiguranje jedna od ključnih karika ekonomskog razvoja, a rizici klimatskih promjena sve komplikovaniji i opasniji, autori su ukazali da bi osiguranje trebalo da preuzme proaktivnu ulogu u suočavanju sa navedenim izazovom. Ovi zahtjevi se ne postižu samo kroz sofisticirane modele procjene rizika, već i kroz razvoj ključnih proizvoda, usluga i procesa.

Popović et al. (2021) su se bavili održivom potrošnjom na primjeru osiguravajućih proizvoda i usluga i to na tržištu Njemačke. Došli su do zaključka da su osiguravajuća društva među kompanijama koje zaostaju kada je u pitanju obezbjeđenje održivosti. Kada je u pitanju segment osiguranja imovine, osiguravajuća društva su ozbiljno pogođena klimatskim promjenama.

Pored naučne zajednice, temom zelenog osiguranja su se bavile i pojedine finansijske, konsultantske i druge organizacije i svoja nalazišta su prezentovale u odgovarajućim izvještajima. Capgemini invent, kao globalni lider (konsultant) u pomoći kompanijama da transformišu svoje poslovne procese, 2021. godine je objavio jedan izvještaj na temu održivog osiguranja. U tom izvještaju ukazuje se na mogućnosti za razvoj novih proizvoda osiguranja i uticaja na ponašanje osiguranika u skladu sa narastajućim klimatskim promjenama. Ističe se potreba da se osiguravači fokusiraju na obezbjeđivanje održivih proizvoda osiguranja. Njihova pozicija na tržištu i njihova motivacija da zadovolje rastuće potrebe osiguranika i zelene norme su već zrele. Pružaoci osiguranja se nalaze u jedinstvenoj poziciji da se pozabave nedostatkom zaštite i podstaknu ponašanje kojim bi se uspješno odgovorilo na sve izazove i prijetnje sa kojima se suočavaju tokom poslovanja. Dodatno, analizirana je i investiciona aktivnost osiguravača. Dokazi koje su prikupili autori izvještaja, sugerišu da će osiguravači koji pri donošenju odluka uzimaju u obzir klimu i održivost, vjerovatno osjetiti veće prinose i poboljšane investicione performanse. Održivo ulaganje osigurava praktičnu korist od trajnijeg i sigurnijeg prinosa osiguravača kao investitora. Kako privreda prelazi ka dekarbonizaciji, autori predviđaju fluktuacije cijena imovine i volatilitnost investicionog portfolija. Pružaoci osiguranja moraju procijeniti izloženost svojih investicionih portfolija riziku koji nastaje kao posljedica tih fluktuacija, posebno u slučajevima kada bi to moglo uticati na njihovu imovinu i obaveze. Stoga, autori upućuju poziv osiguravajućim kompanijama da se okrenu održivom poslovanju i svoje proizvode i poslovnu aktivnost prilagode dolazećim trendovima i izazovima.

Dalje, u izvještaju Svjetske banke iz 2021. godine o doprinosu osiguravajućeg sektora ciljevima održivog razvoja, naglašava se uloga osiguranja u pomoći zemljama da postignu ciljeve održivosti u smislu ekonomskog rasta, socijalne uključenosti i zaštite životne sredine. Doprinos osiguranja se može ogledati kroz ciljane intervencije u zemljama u kojima će razvoj tržišta osiguranja i ispunjenje ciljeva održivog razvoja zahtijevati veću podršku. Izvještajem se ističe da je dosadašnja uloga osiguranja donekle zanemarena u kontekstu ciljeva održivog razvoja i da je to uglavnom zbog toga što trenutni indikatori ne obuhvataju metriku koja se odnosi na osiguranje. Da bi se bolje procijenila uloga osiguranja i motivisala osiguravajuća industrija da doprinese navedenim ciljevima, preporučuje se doslednije i analitičnije prikupljanje podataka o djelatnosti, uloznim sredstvima, i sl.

Istraživanje Allianz grupacije (2020) govori o održivom osiguranju kao šansi za društvo i biznis. Ističe se da promjena na bolje zahtijeva više "uticajnih" aktivnosti koje pomjeraju neodrživo ponašanje i procese u održivijem pravcu. U ovom izvještaju se definiše devet polja u kojima sektor osiguranja može sprovoditi održive akcije i to: klimatske promjene i vremenski ekstremi, investicije u obnovljive izvore energije, alternativna mobilnost, nekretnine, održivi način života, budućnost poslovanja, digitalizacija i spajanje sektora, novi klijenti i lokacije, i ekosistem.

Dalje, u okviru naučne zajednice, Wang et al. (2017) su, na primjer, osvrćući se na problem klimatskih promjena, analizirali tehničke inovacije i tehnički napredak radi poboljšanja energetske efikasnosti. U tom kontekstu bavili su se pitanjem zelenog osiguranja i subvencija kako za inovacije u domenu ekološkog osiguranja, tako i za one druge koje se odnose na održivi razvoj. Doprinos

njihovog rada se ogleda kroz dva aspekta. Prvo, definiše se zeleno osiguranje i ukazuje na potrebu za njegovim razvojem. Drugo, upotrebom modela teorije igara autori su došli do određenih zaključaka vezanih za inovacije i subvencije za inovacije u domenu zelenog osiguranja. Zaključci ove studije su sljedeći. Neizvjesnost odvrća preduzeća od inovacija. Dalje, zanimljivo je da samo zeleno osiguranje ne može poboljšati inovacije i očekivani profit firmi, ali ono samo po sebi nosi manji rizik. To se potvrđuje i poredeći uticaj subvencija vlade za zeleno osiguranje i drugih direktnih subvencija, gdje se uočava da subvencije za zeleno osiguranje imaju manji rizik od drugih vladinih subvencija za inovacije.

Volokhova i Evseenko (2015), su takođe ukazali na ulogu sektora osiguranja u podršci razvoju održivosti i predložili moguće mjere smanjenja ekonomskih i društvenih gubitaka zasnovane na upravljanju rizicima, transferu rizika i održivom ulaganju. Istakli su da prenos rizika može pomoći zajednicama da se izbore sa stvarnom štetom, te pokrićem gubitka. Takođe, autori su se osvrnuli i na investicionu aktivnost osiguravajućih kompanija koja se može iskoristiti da bi se obezbijedilo da poslovni sektor poštuje ključne principe održivog razvoja u svojoj svakodnevnoj aktivnosti.

Dalje, Mills (2012) ističe da svaki sektor ekonomije prenosi klimatske rizike na osiguravače. Takođe, osiguravači su dvostruko izloženi riziku – riziku unutrašnjeg poslovanja (npr. potcjenjivanje gubitaka vezanih na klimu) i riziku koji preuzimaju njihovi osiguranici (npr. zagađivači). U radu se navodi da je sektor osiguranja globalna klimatska kuća za klimatske rizike koji utiču na svaki segment osiguranja i ulaganja. Napori osiguravača u ovom segmentu pokazuju da tržišni mehanizam može podržati smanjenje emisije gasova staklene bašte i prilagođavanje, inače, neizbježnim uticajima koje prouzrokuje navedena emisija gasova.

S druge strane, javlja se niz radova koji se bave konkretnim proizvodima zelenog osiguranja. U izvještaju ranije navedenog Capgemini invent-a (2021), navodi se selekcija proizvoda osiguranja od strane osiguravača u SAD-u. Oni razlikuju nekoliko proizvoda osiguranja i to: “pay as you drive” osiguranje (osiguranje motornih vozila kod kojeg premija zavisi od efikasne upotrebe vozila od strane osiguranika), osiguranje uz LEED (*Leadership in Energy and Environmental Design*) sertifikat (osiguranje objekata koji posjeduju ovaj sertifikat, a koji potvrđuje da postoji ispunjenost ekološki efikasnih i održivih standarda u gradnji), zelena obnova (pokriće štete za obnovu osiguranog objekta po eko standardima), “benefiti energentske generacije” (vlasnici kuća koji proizvode i prodaju višak solarne energije dobijaju određene popuste na premiju), popusti za zeleno ponašanje (popusti osiguranicima za osiguranje električnih i/ili hibridnih automobila) i zelena restauracija (nakon nastanka totalne štete obnova se vrši upotrebom ekološki prihvatljivih resursa). Nakon navedene podjele, autori dodatno definišu proizvode iz individualne i komercijalne linije proizvoda, koji su slični kao i kod Zona et al. (2014). Naime, Zona et al. (2014) ukazuju da su održivi (green) proizvodi osiguranja oni proizvodi osiguranja koji obezbjeđuju ekološke, socijalne i ekonomske benefite štiteći javno zdravlje, kao i životnu sredinu. Autori dijele proizvode zelenog osiguranja na tri kategorije i to: individualnu, komercijalnu i specijalnu liniju proizvoda. Pored individualne i komercijalne linije proizvoda, specijalna linija proizvoda osiguranja se pojavila zbog povećane medijske pažnje globalnom zagrijavanju, kao i zbog većeg broja potencijalnih tužbi protiv osoba koje mogu doprinijeti klimatskim promjenama. Benefiti koje osiguravač ima od razvoja zelenih proizvoda osiguranja su brojni i kreću od povećanog tržišnog učešća, preko ekspanzije u nove tržišne niše, pa do izgradnje zelenog brenda.

Landini (2014) se u svojoj studiji bavi zelenim motornim osiguranjem gdje ukazuje da ekološka vožnja može biti jedna od strategija za smanjenje emisije gasova staklene bašte. Osiguravajuća društva mogu predstavljati instrument za poboljšanje ekološke vožnje. Neke aktuarske studije koje

su rađene u prošlosti ukazuju na direktnu vezu između efikasnih vozača i onih vozača koji su preventivno djelovali, te imali manji broj nesreća. Samim tim na tržištima osiguranja je moguće pronaći različite vidove polisa osiguranja koje daju popust za eko-vozače.

Echeverria (2012) govori o zelenoj gradnji kao održivoj gradnji na ekološki odgovoran i resursno efikasan način i u vezi sa tim o zelenom osiguranju imovine. Takođe, navodi se poređenje sa tradicionalnim proizvodima osiguranja imovine koji su uglavnom imali veće troškove, koji su isključivali zelene komponente i slično. Takvi nedostaci se mogu otkloniti prelaskom na nove održive proizvode osiguranja imovine koji bi, između ostalog, uključivali i osiguranje objekata koji posjeduju odgovarajući sertifikat kojim se potvrđuje da je riječ o ekološki podržanoj gradnji.

Radova koji istražuju problematiku održivog osiguranja iz perspektive samih osiguravajućih kompanija je malo. Jedan takav rad je rad autora Brogi et al. (2022). Oni su analizirali podatke najvećih osiguravajućih kompanija u SAD-u, obuhvatajući period 2010-2018. godina. U prvom dijelu analize su kroz model bodovanja ispitivali nivo svijesti kompanije o ESG faktorima. Drugi dio analize se odnosio na primjenu frakcione regresije kako bi se ispitala povezanost između finansijskih karakteristika osiguravajućih kompanija (profitabilnost, solventnost i veličina) i rezultata izračunatih u prvom dijelu. Zaključci koje su dobili ukazali su na postojanje veze između svijesti o ESG politici i finansijskih karakteristika osiguravajućih kompanija. Konkretno, profitabilnost i veličina osiguravajućih kompanija su najvažniji u implementaciji ESG politike, dok je koeficijent solventnosti, takođe, relevantan, ali sa izuzetkom u dijelu ekološke determinante (zaštite životne sredine). To znači da su veće i profitabilnije kompanije bile brže u odluci da implementiraju ESG politiku. Zbog upotrebe prethodno navedenih metoda, ovaj rad je među rijetkim koji su imali kvantitativni pristup istraživanju problematike održivog osiguranja.

Dalje, Maftuchah (2018) ističe da je održivi rast neophodan i da je ključ za uspješno poslovanje, pa čak i za finansijske institucije, kao što su osiguravajuća društva. Analizirajući tržište osiguranja Indonezije, autorka ističe da osmišljavanje i predlaganje održivih programa osiguranja osiguravajućim društvima koja vode svoje poslove u Indoneziji bili su jedan od načina za stvaranje stabilnije i sigurnije industrijske klime pošto su ESG pitanja postala predmet diskusija među razvijenim zemljama i zemljama u razvoju. Ova studija istražuje i ispituje trenutno stanje održivog osiguranja u Indoneziji, prikazano odnosom između poznavanja državne ESG regulative od strane osiguravajućih kompanija i njihove spremnosti i potencijala za razvoj tržišnog segmenta održivih proizvoda. Izvođenjem dvije tehnike multivariacione analize: SEM (Structural Equation Modeling) analize i ekonometrijske analize, rezultati pokazuju da poznavanje ESG regulative od strane osiguravača i trenutni razvoj održivih proizvoda osiguranja pozitivno utiču na spremnost osiguravajućeg društva da razvija održive proizvode osiguranja u budućnosti, dok regresiona analiza pruža dokaze da je nivo razumijevanja principa održivog finansiranja od strane osiguravajućeg društva pozitivno i značajno povezan sa performansama kompanije. Shodno tome, glavna preporuka ove studije je proširenje znanja potencijalnih klijenata održivih proizvoda osiguranja o ESG problematici, što bi moglo pomoći osiguravajućim kompanijama da efikasnije i efektivnije plasiraju svoje održive proizvode.

Analizom prethodne literature može se uočiti da su tržišta u razvoju slabije istraživana od razvijenih kada je u pitanju održivi razvoj i zeleni proizvodi. Takođe, mali je broj radova koji nudi empirijske dokaze dobijene od samih osiguravača u vezi njihove perspektive o naporima i ulaganju u implementaciju održivog osiguranja i razvoj zelenih proizvoda, posebno kada su u pitanju zemlje Zapadnog Balkana. Prema saznanjima autora, za ovaj region ne postoje istraživanja koja ocjenjuju potencijal tržišta za razvoj zelenog osiguranja. Obzirom da su ove zemlje, izuzev Hrvatske, budući

kandidati Evropske unije (EU), potrebno je posvetiti veću pažnju održivom razvoju, kako bi se ispunili zahtjevi jednog od najvažnijih i najkompleksnijih poglavlja u procesu pristupanja EU, a to je poglavlje 27 – Životna sredina i klimatske promjene. Stoga, cilj ovog rada jeste da analizom svjesnosti i znanja o nivou implementacije principa održivog osiguranja i zelenih proizvoda, kao i analizom kapaciteta osiguravajućih kompanija za dalji razvoj u ovom domenu, ispita razvojni potencijal tržišta osiguranja zemalja Zapadnog Balkana. Samim tim, ova disertacija bi trebala da djelimično upotpuni uočeni naučno-istraživački jaz u postojećoj literaturi za tržišta u razvoju i zemlje Zapadnog Balkana. Takođe, u ovoj disertaciji će se pored statističkih, po prvi put u literaturi (prema saznanju autora), koristiti metode mašinskog učenja za analize u domenu zelenog osiguranja, što doprinosi semantički bogatijoj analizi, tj. dubljem razumijevanju analiziranih podataka, pa stoga predstavlja važan metodološki doprinos. Na kraju, radom se daje i praktičan doprinos, tj. osiguravajućim kompanijama pruža se jasnija slika o šansama i ograničenjima za primjenu zelenog osiguranja na njihovom tržištu. Prema tome, ovim radom će se prikazati koncept održivog razvoja i društveno odgovornog poslovanja, značaj osiguranja u ostvarivanju ciljeva održivosti, specifičnosti proizvoda zelenog osiguranja, a primjenom odgovarajuće metodologije, ispitaće se i ukazati na realne mogućnosti implementacije zelenog osiguranja na području Zapadnog Balkana.

Cilj i hipoteze

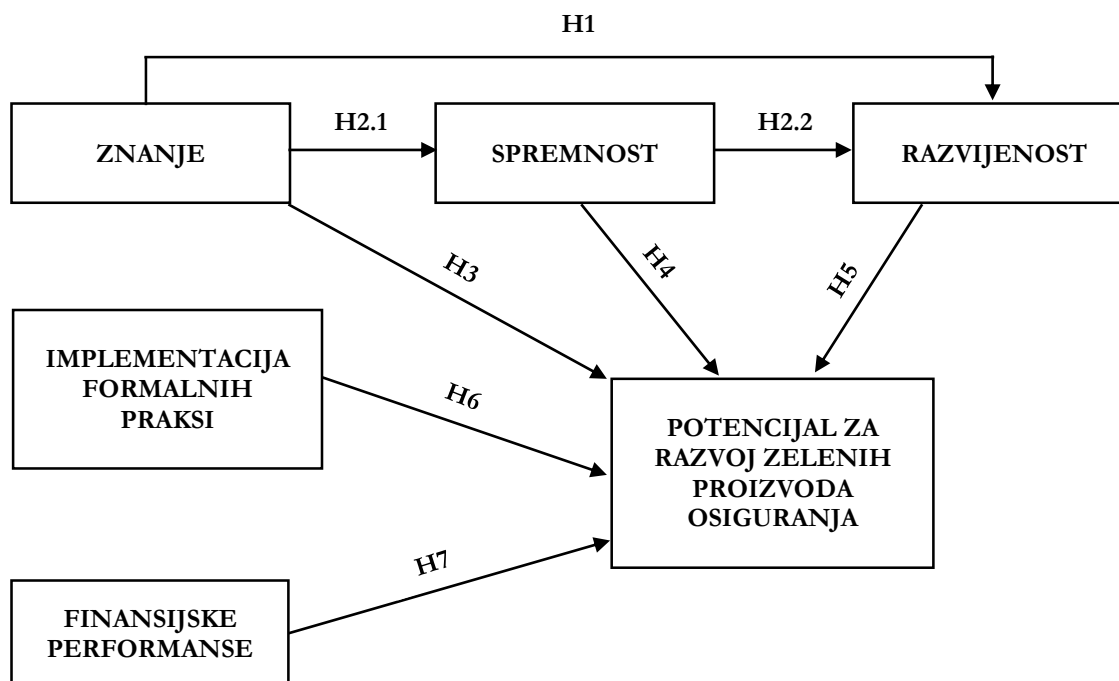
Osnovni cilj ove doktorske disertacije jeste da se sagleda potencijal tržišta osiguranja zemalja Zapadnog Balkana za uvođenje i razvoj proizvoda zelenog osiguranja. Zapravo, cilj je ispitati kolike su mogućnosti tržišta osiguranja za razvoj ovog relativno novog tržišnog segmenta. Tu se, prije svega, misli na ispitivanje trenutne svjesnosti direktora, menadžera, rukovodilaca pojedinih službi i drugih lica u osiguravajućim kompanijama o značaju osiguranja za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja, zatim njihove spremnosti, te znanja da kontinuirano promovišu i razvijaju društveno odgovornu poslovnu praksu i održivo (zeleno) osiguranje, a na kraju i ispitivanje samih kapaciteta za razvoj konkretnih proizvoda ove vrste osiguranja. Na osnovu prethodno navedenog mogu se definisati sljedeći podciljevi istraživanja:

1. Utvrditi i analizirati nivo poznavanja principa održivog osiguranja od strane osiguravajućih kompanija Zapadnog Balkana (znanje)
2. Utvrditi i analizirati nivo spremnosti za implementaciju principa održivog osiguranja od strane osiguravajućih kompanija Zapadnog Balkana (spremnost)
3. Utvrditi i analizirati trenutno stanje implementacije principa održivog osiguranja i razvoja proizvoda zelenog osiguranja u osiguravajućim kompanijama Zapadnog Balkana (razvijenost)
4. Utvrditi i analizirati nivo implementacije formalnih praksi (kao što su npr.: sertifikat društveno odgovornog poslovanja, ekološki sertifikati, sertifikat o zdravlju i bezbjednosti, društveno, ekološko ili održivo izvještavanje i sl.) u osiguravajućim kompanijama Zapadnog Balkana (implementacija formalne prakse)
5. Ocijeniti potencijal za razvoj proizvoda zelenog osiguranja kod osiguravajućih kompanija Zapadnog Balkana (potencijal) na osnovu znanja, spremnosti, razvijenosti, implementacije formalne prakse i finansijskih performansi
6. Utvrditi razlike između osiguravajućih kompanija različitog nivoa potencijala u terminima znanja, spremnosti, razvijenosti, implementacije formalnih praksi i finansijskih performansi
7. Utvrditi razlike između osiguravajućih kompanija Zapadnog Balkana po znanju, spremnosti, razvijenosti, implementaciji formalnih praksi, finansijskim performansama i potencijalu razvoja zelenog osiguranja

8. Utvrditi razlike između crnogorskih osiguravajućih kompanija i ostalih iz Zapadnog Balkana u terminima znanja, spremnosti, razvijenosti, implementaciji formalnih praksi, finansijskih performansi i potencijalu razvoja zelenog osiguranja

Prema Nonaka (1994), postoji kauzalna veza između implicitnog znanja i njegove eksplicitne realizacije, pa je za očekivati da će nivo poznavanja principa održivog osiguranja uticati na nivo razvijenosti ove vrste osiguranja. Takođe, zbog međusobne povezanosti implicitnog i eksplicitnog znanja u organizaciji, spremnost za usvajanje promjena kao oblik eksplicitnog znanja, može apsorbovati uticaj implicitnog znanja, tj. biti medijator između poznavanja održivog osiguranja i razvijenosti. Sa druge strane, spremnost za promjene već razvijenih proizvoda i uopšte spremnost prihvatanja promjena, jeste neophodan preduslov za razvoj organizacije (Haffar et al., 2014), pa se može pretpostaviti da će spremnost za implementaciju principa održivog osiguranja uticati na nivo razvijenosti održivog, tj. zelenog osiguranja. Na osnovu Teorije planiranog ponašanja, namjera, tj. veća spremnost da se izvrši neko ponašanje, utiče na veću vjerovatnoću za bolje performanse izvršenja (Ajzen, 1991). Prema Ajzenu (1991), međutim, učinak zavisi i od raspoloživih resursa. Dakle, spremnost uz raspolaganje potrebnim resursima povećava izvodljivost očekivanog ponašanja. U skladu sa tim, spremnost za implementaciju zelenog osiguranja, zajedno sa resursima kao što su znanje, razvijeni proizvodi, implementirane formalne prakse i finansijske performanse, mogu doprinijeti povećanju potencijala za razvoj zelenih proizvoda osiguranja. Imajući u vidu ove teorijske pretpostavke, kao i postavljene ciljeve istraživanja, predložen je istraživački model kao na Grafiku 1.

Grafik 1: Istraživački model

Izvor: Samostalna izrada autora

Iz istraživačkog modela, koji je baziran na Teoriji planiranog ponašanja, kako je gore obrazloženo, mogu se definisati sljedeće hipoteze koje se odnose na zemlje Zapadnog Balkana:

H1. Nivo poznavanja principa održivog osiguranja pozitivno utiče na nivo razvijenosti zelenih proizvoda osiguranja.

H2. Nivo spremnosti za implementaciju principa održivog osiguranja je medijator za uticaj znanja na nivo razvijenosti zelenih proizvoda osiguranja.

H2.1. Nivo poznavanja principa održivog osiguranja pozitivno utiče na nivo spremnosti za implementaciju principa održivog osiguranja.

H2.2. Nivo spremnosti za implementaciju principa održivog osiguranja pozitivno utiče na nivo razvijenosti zelenih proizvoda osiguranja.

H3. Nivo poznavanja principa održivog osiguranja pozitivno utiče na potencijal za razvoj zelenih proizvoda osiguranja.

H4. Nivo spremnosti za implementaciju principa održivog osiguranja pozitivno utiče na potencijal za razvoj proizvoda zelenog osiguranja.

H5. Nivo trenutne razvijenosti zelenih proizvoda osiguranja pozitivno utiče na potencijal za njihov dalji razvoj.

H6. Nivo implementacije formalnih praksi pozitivno utiče na potencijal za razvoj zelenih proizvoda osiguranja.

H7. Finansijske performanse kompanije pozitivno utiču na potencijal za razvoj zelenih proizvoda osiguranja.

Kako je već istaknuto, prema Teoriji planiranog ponašanja, potencijal za ulaganje u razvoj zelenih proizvoda osiguranja može zavisići od spremnosti, tj. planiranja tih ulaganja, kao i od dostupnih resursa: znanja, postojećih proizvoda, stepena implementacije formalnih praksi i finansijskih performansi, pa se može pretpostaviti da će se nivo potencijala razlikovati zavisno od ovih faktora, tj. može se pretpostaviti da za zemlje Zapadnog Balkana važi hipoteza H8:

H8. Postoje značajne razlike između višeg nivoa potencijala (nivo potencijala ocijenjen ocjenama 4 i 5 po Likertovoj skali) i nižeg nivoa potencijala (nivo potencijala ocijenjen ocjenama 1, 2 i 3 po Likertovoj skali) za razvoj zelenih proizvoda osiguranja u pogledu znanja, spremnosti, razvijenosti, formalnih praksi i finansijskih performansi.

Prema Sharku (2016), zbog različitih institucionalnih i pravnih struktura, kao i političkih problema sa kojima se zemlje Zapadnog Balkana susrijeću, ekonomske i finansijske reforme se odlažu. Takvo odlaganje ima uticaja i na razvoj tržišta osiguranja. Tačnije, javljaju se razlike u stepenu razvijenosti tržišta osiguranja ovih zemalja, u pogledu penetracije i gustine osiguranja, koncentrisanosti tržišta, broju osiguravajućih kompanija, korporativnog upravljanja, poslovanja i slično. Pored navedenih razlika u stepenu razvoja tržišta osiguranja, što je i posljedica različitog nivoa ekonomske razvijenosti zemalja Zapadnog Balkana (Kjosevski, 2012; Dragos, 2014; Satrović, 2019), takođe, postoje značajne razlike i u nivou životnog standarda, stepenu obrazovanja i finansijske pismenosti stanovništva, pravnih regulativa i slično. Prema Gomesu (2019), dok sve zemlje Zapadnog Balkana teže ekonomskoj stabilnosti, ujedno se suočavaju i sa izazovima koje donose klimatske promjene. Pri tome, raspolažu različitim i ograničenim budžetima za zaštitu životne sredine, nedovoljnim ekološkim regulacijama ili implementacijama i sl. Na osnovu navedenog, može se definisati i pretpostaviti da za zemlje Zapadnog Balkana važi hipoteza H9:

H9. Postoje značajne razlike između osiguravajućih kompanija Zapadnog Balkana po nivou (od 1-5 u skladu sa Likertovom skalom): znanja, spremnosti, razvijenosti, implementacije formalnih praksi, potencijala razvoja i finansijskih performansi

Crna Gora je 20. septembra 1991. godine postala prva ekološka država na svijetu, pa će biti interesantno ispitati da li je kroz taj koncept uspjela da izgradi kapacitete koji na adekvatan način promovišu i podstiču ekološke standarde u domenu djelatnosti osiguranja. Tomljanović i Grubišić (2016) ističu da ekonomska i socijalna situacija u Crnoj Gori predstavlja izazov za njen proces pristupanja EU i postizanje ekonomskog rasta. Raičević et al. (2022) ukazuju da se crnogorske osiguravajuće kompanije trude da posluju društveno odgovorno. Takođe, ukazuju da je zeleno osiguranje neznatno zastupljeno na tržištu, ali i da su same kompanije nedovoljno spremne da implementiraju zelene proizvode osiguranja u svoj portfelj. Autori naglašavaju da postoji veoma dobra osnova za njihov razvoj u budućnosti. Takođe, ono što dodatno karakteriše Crnu Goru, jeste relativno malo tržište osiguranja sa pet osiguravajućih kompanija iz domena neživotnog osiguranja u odnosu na ostale zemlje Zapadnog Balkana. Na osnovu toga, analizom prikupljenih podataka sa tržišta osiguranja zemalja Zapadnog Balkana može se pretpostaviti da važi hipoteza H10:

H10. Postoje značajne razlike između crnogorskih osiguravajućih kompanija i ostalih zapadno-balkanskih kompanija po pitanju nivoa (od 1-5 u skladu sa Likertovom skalom): znanja, spremnosti, razvijenosti, implementacije formalnih praksi, potencijala razvoja i finansijskih performansi.

U cilju ocjene predloženog istraživačkog modela i testiranja prethodno definisanih hipoteza, podaci će biti prikupljeni putem anketnog istraživanja, a obrađeni uz pomoć statističkih alata. Detaljnije o podacima, načinu prikupljanja podataka i metodama za provjeru hipoteza koje će se koristiti biće riječi u sljedećem segmentu prijave.

Materijali, metode i plan istraživanja

Istraživanje koje će biti sprovedeno u ovom radu ima karakter empirijskog istraživanja, s obzirom da se saznanja izvode na osnovu dokaza iz realnog svijeta. Istraživački pristup u radu se može okarakterisati kao eksplanatorni i deduktivno-induktivni. Pristup je eksplanatorni jer ima za cilj da objasni potencijal za razvoj proizvoda zelenog osiguranja na osnovu znanja, spremnosti, razvijenosti, implementacije formalne prakse i finansijskih performansi osiguravajućih kompanija zemalja Zapadnog Balkana. S obzirom su hipoteze dedukovane iz postojeće teorije, a da će se zaključci u radu izvoditi na osnovu analize pojedinačnih osiguravajućih kompanija i proširivati na cjelokupno tržište osiguranja, pristup je iz tog razloga deduktivno-induktivni.

Za potrebe ocjene istraživačkog modela i testiranja definisanih hipoteza biće prikupljeni primarni podaci putem anketnog istraživanja. Anketnim istraživanjem biće obuhvaćene sve osiguravajuće kompanije neživotnog osiguranja koje posluju u šest zemalja Zapadnog Balkana (Crna Gora, Srbija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Albanija i Sjeverna Makedonija). U Crnoj Gori posluje pet kompanija koje se bave poslovima neživotnog osiguranja, u Srbiji i Hrvatskoj po 12, Bosni i Hercegovini i Sjevernoj Makedoniji po 11 i u Albaniji osam², što znači da će u anketi ukupno učestvovati 59 kompanija. Upitnik će biti namijenjen direktorima i rukovodiocima odjeljenja/službi/sektora koji su povezani sa razvojem i uvođenjem proizvoda u osiguravajućim kompanijama (razvoj proizvoda, aktuarstvo, upravljanje rizicima, prodaja, marketing i sl.). Anketa će se plasirati elektronskim putem, a podrška predstavnika nekih osiguravajućih kompanija za

² Podaci su prikupljeni iz izvještaja regulatora tržišta osiguranja u zemljama koje su obuhvaćene istraživanjem, tj. Agencije za nadzor osiguranja Crne Gore, Narodne banke Srbije, Hrvatske agencije za nadzor finansijskih usluga, Agencije za nadzor osiguranja Federacije Bosne i Hercegovine, Albanske uprave za finansijski nadzor i Agencije za superviziju osiguranja u Sjevernoj Makedoniji.

realizaciju ovog istraživanja je već potvrđena. Na osnovu kontakata sa predstavnicima osiguravajućih kompanija iz zemalja Zapadnog Balkana, ali i dalje njihovih kontakata, očekuje se dobar odziv ispitanika. Naime, plan je da se anketa dostavi svim osiguravajućim kompanijama koje se bave poslovima neživotnog osiguranja u zemljama Zapadnog Balkana. Kako je već navedeno, upitnik će popunjavati samo osobe na rukovodećim pozicijama u osiguravajućim kompanijama. Shodno tome, prosječan broj odgovora koji se očekuje po kompanijama je pet. To bi u ukupnom dovelo do 300 odgovora. Međutim, imajući u vidu i činjenicu da se u nekim kompanijama neće prikupiti očekivani broj odgovora na anketu, 235 odgovora se može smatrati reprezentativnim uzorkom (uz nivo povjerenja od 95% i marginu greške od +/- 3%) za analizu ove problematike na području Zapadnog Balkana.

Upitnik će se sastojati iz nekoliko segmenata. Prvi segment će pružiti osnovne informacije o ispitanicima i osiguravajućim kompanijama u kojima su oni zaposleni. Pitanja iz drugog dijela će obuhvatiti tematiku principa održivog osiguranja, kao i aktivnosti koje dovode do njihovog ostvarenja. Drugim riječima, u ovom segmentu ispitanici će na skali od 1 do 5 (Likertova skala) ocjenjivati poznavanje određenog principa i stepen poznavanja određenih aktivnosti koje dovode do ostvarenja principa održivog osiguranja. Dobijeni podaci će poslužiti za ostvarenje prvog podcilja istraživanja. Aktivnosti definisane u okviru principa održivog osiguranja biće evaluirane u sljedećem segmentu upitnika, gdje će se ocijeniti (na skali od 1 do 5) spremnost ispitanika da sprovede određene predložene aktivnosti sa ciljem ostvarivanja principa održivog osiguranja (drugi podcilj istraživanja). Nakon toga, u četvrtom dijelu ankete, ispitaće se nivo dosadašnje realizacije aktivnosti definisanih u okviru principa održivog osiguranja (takođe, na Likertovoj skali). Na ovaj način dobiće se podaci o trenutnom stepenu primjene principa održivog osiguranja. Takođe, u ovom dijelu ispitaće se stepen razvijenosti pojedinih zelenih proizvoda osiguranja na tržištima Zapadnog Balkana. Na osnovu ukupnih odgovora (o stepenu primjene principa održivog osiguranja i razvijenosti zelenih proizvoda) iz četvrtog dijela ankete dobiće se podaci o razvijenosti (treći podcilj istraživanja). Peti dio ankete odnosiće se na implementaciju formalne prakse (četvrti podcilj) gdje će se od ispitanika tražiti odgovor na pitanje kako ocjenjuju stepen primjene određene formalne prakse u njihovoj kompaniji. Dalje, u sljedećem segmentu ankete, ispitanici će pružiti odgovor o finansijskim performansama svoje kompanije u odnosu na konkurenciju na tržištu osiguranja u toj zemlji (tj. ocijeniti nivo na kojem se oni nalaze u odnosu na konkurentske osiguravajuće kompanije). Pod finansijskim performansama kompanija se misli na sljedeće indikatore: iznos bruto fakturisane premije, iznos neto profita, vrijednost racija šteta³, racija troškova⁴ i kombinovanog racija⁵, kao i racio duga. Na kraju, u posljednjem dijelu upitnika dobiće se odgovor o mogućnostima za uvođenje konkretnih proizvoda zelenog osiguranja, tj. ispitaće se potencijal osiguravajućih kompanija za implementaciju istih u zavisnosti od njihovih kapaciteta, kao i specifičnosti proizvoda (peti podcilj istraživanja). I u ovom dijelu ispitanici će davati odgovor na Likertovoj skali, tj. ocjenjivati potencijal kompanije za uvođenje zelenih proizvoda na skali od 1 do 5.

³ Racio šteta se dobija kada se u odnos stavi iznos mjerodavnih šteta sa iznosom mjerodavne premije i pokazuje koliki procenat mjerodavne premije se koristi za pokriće šteta. Iznos mjerodavnih šteta se dobija kada se na iznos likvidiranih (riješanih) šteta doda iznos rezervisanih šteta na kraju obračunskog perioda i oduzme iznos rezervisanih šteta na početku obračunskog perioda. Mjerodavna premija je fakturisana premija u toku obračunskog perioda uvećana za prenosnu premiju na početku obračunskog perioda i umanjena za prenosnu premiju na kraju obračunskog perioda.

⁴ Racio troškova predstavlja odnos ukupnih troškova sprovođenja osiguranja i mjerodavne premije. Pokazuje koliki se procenat mjerodavne premije koristi za pokriće troškova.

⁵ Kombinovani racio je odnos zbira mjerodavnih šteta i troškova sprovođenja osiguranja i iznosa mjerodavne premije. Zapravo, ovaj racio je zbir racija šteta i racija troškova.

Hipoteze H1-H7 testiraće se pomoću Structural Equation Modeling (SEM) metode. Ova multivariaciona regresiona metoda simultano ocjenjuje sistem jednačina pomoću kojeg se predstavlja više hipotetičkih odnosa između latentnih varijabli. Prvi korak kod SEM analize je Confirmatory Factor Analysis (CFA) pomoću koje se ocjenjuje validnost mjera. Zatim se izračunavaju Cronbach's alphas, da bi se ocijenila interna konzistentnost, tj. pouzdanost mjernog modela. Ukoliko je potvrđena validnost, konzistentnost i pouzdanost mjernog modela, generiše se SEM model kojim se određuju regresioni koeficijenti i njihova statistička značajnost za sve hipotetičke odnose definisane sistemom jednačina. Ukupna tačnost i statistička značajnost modela ocijenjuje se pomoću sledećih statističkih indikatora: Chi-Square (χ^2), Comparative Fit Index (CFI), Tucker–Lewis index (TLI), Standardized Root Mean Square Residual (SRMSR) i Root Mean Square Error (RMSE). CFI i TLI upoređuju tačnost ocijenjenog modela sa baseline modelom najlošije tačnosti i povoljne su vrijednosti bliske jedinici, dok SRMSR i RMSE treba da imaju vrijednost što bližu nuli.

Hipoteza H8 testiraće se pomoću klasifikacione *Decision Tree* (DT) metode, pri čemu će ciljna varijabla biti nivo potencijala, a prediktori nivo znanja, spremnosti, razvijenosti, implementacije formalnih praksi i finansijskih performansi. Za ciljne i prediktorske varijable vrijednosti će se odrediti na osnovu prosječne vrijednosti svih indikatora u okviru konstrukta koji odgovara određenoj latentnoj varijabli. DT metoda klasifikuje podatke na osnovu nivoa potencijala, a zatim klase opisuje *if-then* pravilima u terminima prediktora. Ukoliko je podatke moguće klasifikovati sa visokom tačnošću, potvrđuje se postojanje značajnih razlika, a razlike su jasno iskazane u vidu pravila.

DT metod dijeli podatke prema vrijednostima atributa, birajući pri tome za podjelu onaj atribut koji daje najčistije podskupove u odnosu na ciljnu klasu. Za čistoću poskupova podataka dobijenih podjelom koriste se različite mjere kao što su *Information gain*, *Gain ratio* i *Gini index* (Breiman et al., 1984; Quinlan et al., 1993). Postupak podjele se rekurzivno ponavlja na dobijene podskupove podataka sve dok se ne dobiju potpuno čisti podskupovi ili ne dostigne neki korisnički zadati kriterijum, kao što je npr. maksimalna dubina drveta. Istovremeno sa podjelama formira se model u vidu drvolikog grafa, čiji su čvorovi atributi po kojima se vrši podjela, a grane vrijednosti tih atributa. Listovi sadrže konačne podskupove polaznog skupa podataka koji su što je moguće čistiji po pitanju jedne od ciljnih klasa.

Broj tačno klasifikovanih primjera u odnosu na ukupan broj primjera predstavlja *accuracy* klasifikacije, dok broj pogrešno klasifikovanih primjera u odnosu na ukupni broj primjera predstavlja *classification error*. Važne mjere tačnosti klasifikacije predstavljaju i *class precision* (broj tačno klasifikovanih primjera jedne klase u odnosu na sve primjere koje je model svrstao u tu klasu), kao i *class recall* (broj pripadnika klase koje je model tačno klasifikovao u odnosu na sve pripadnike te klase). Slijedeći putanje od korjena ka listovima tako generisani DT model daje opise klasa u vidu *if-then* pravila. Svakom listu odgovara jedno pravilo. Nemaju sva pravila isti značaj. Značajnija su ona u čijem se listu nalazi više primjera klase koju predstavlja taj list. Broj primjera klase koju reprezentuje list u odnosu na ukupan broj primjera u tom listu predstavlja *rule accuracy*.

Hipoteza H9 testiraće se primjenom klasterizacije, pomoću k-means metode, koja identifikuje sličnosti i razlike između podataka koristeći geometrijsku reprezentaciju podataka u vidu tačaka n-dimenzionalnog prostora i Euklidsko rastojanje. Kada k-means algoritam grupiše podatke u homogene grupe – klasterne, koje imaju sličan nivo znanja, spremnosti, razvijenosti, implementacije formalnih praksi, potencijala i finansijskih performansi, primijenice se DT algoritam za opise klastera u terminima ovih atributa. Ukoliko klasterizacija prepozna klasterne sa visokom

homogenošću unutar njih i visokom heterogenošću između klastera, potvrđuje se postojanje značajnih razlika. DT metoda zatim otkriva u čemu se te razlike ogledaju. Ovaj pristup je poznat kao klasifikacija klasterizacije. Prije klasterizacije vrijednosti varijabli će se preračunati na osnovu prosjeka indikatora pomoću kojih se mjeri određeni konstrukt.

Kao i kod hipoteze H8, za testiranje hipoteze H10 će se primijeniti DT metod. Zavisna varijabla će u ovom slučaju biti binarna sa dvije vrijednosti (crnogorske osiguravajuće kompanije i ostale), dok će prediktori biti nivo znanja, spremnosti, razvijenosti, implementacije formalnih praksi, potencijala i finansijskih performansi. Ukoliko indikatori klasifikacionih performansi budu visoki to će značiti potvrdu hipoteze, a DT pravila će otkriti o kojim razlikama je riječ. Zavisna i nezavisne varijable će se izračunati kao prosjek indikatora kojim se mjere odgovarajući konstrukti (faktori).

Pored prethodno navedenih metoda (SEM, DT metod i k-means metod), u radu će biti korišćena i deskriptivna statistika, za bolju i potpuniju interpretaciju podataka i prezentaciju dobijenih rezultata i zaključaka.

Očekivani naučni doprinos

U ovoj disertaciji, primjenom statističkih metoda i metoda mašinskog učenja će se analizirati podaci dobijeni kroz anketno istraživanje, a na osnovu dobijenih rezultata, ocijenice se istraživački model i testirati postavljene hipoteze. Doprinosi ovog rada se mogu sagledati kroz više aspekata.

Ključni naučni doprinos rada je istraživanje jedne relativno nove i veoma aktuelne problematike. Zeleno osiguranje nije zastupljeno u istraživanjima u onoj mjeri u kojoj bi trebalo, s obzirom na značaj koji će osiguranje imati u budućnosti po pitanju ostvarivanja održivog razvoja i zelene ekonomije. Ovo posebno važi kada su u pitanju empirijska istraživanja sa fokusom na perspektivu samih osiguravajućih kompanija, što je veoma važno imajući u vidu da su one glavni pokretači razvoja tržišta zelenih proizvoda. Naime, koliko će osiguranje doprinijeti održivom razvoju zavisi u prvom redu od spremnosti osiguravača da implementiraju principe održivog osiguranja i zelene proizvode. U razmatranim zemljama iz regiona Zapadnog Balkana ne postoje regulative koje bi podsticale principe održivosti u ovoj oblasti, pa su od ključnog značaja percepcija i spremnost osiguravača da preduzmu odgovarajuće aktivnosti u tom pravcu. Dakle, analizom stava osiguravača koja će se sprovesti u ovom radu, djelimično će se upotrijebiti uočeni istraživački jaz u postojećoj literaturi. Dodatno, analiziraće se tržište Zapadnog Balkana koje, prema saznanjima autora, do sada nije bilo predmet istraživanja koja se bave ocjenom njihovog potencijala za razvoj zelenih proizvoda. Zemlje Zapadnog Balkana uglavnom karakterišu nedovoljno razvijena tržišta osiguranja, nepostojanje regulative u oblasti održivog razvoja, nepovoljan privredni ambijent u kojem posluju privredni subjekti, relativno nizak životni standard, što čini rezultate ovog istraživanja aktuelnijim i važnijim. Prema tome, doprinos ovog rada biće i taj što će podstaći dalja istraživanja ove teme kako na nivou Crne Gore tako i na nivou zemalja Zapadnog Balkana, s obzirom da je koncept održivosti, uopšte, budućnost ekonomije.

Ovim istraživanjem postiže se i metodološki doprinos. Kao što je navedeno u prethodnom dijelu prijave, za potrebe ocjene postavljenog istraživačkog modela i testiranja definisanih hipoteza koristiće se, pored standardne statističke SEM analize, i metodi klasterizacije i klasifikacije, što predstavlja kompleksniji metodološki pristup koji nudi semantički bogatije rezultate. Prema tome, primjena metoda mašinskog učenja u ovom radu obezbjeđuje važan doprinos, jer se izlazi iz dosadašnjih okvira kvantitativne analize u zelenom osiguranju koji su se odnosili na upotrebu

modela teorije igara (Wang et al., 2017), modela bodovanja i frakcione regresije (Brogi et al., 2022) i sl.

Na kraju, treba istaći i praktični doprinos ovog rada. Rezultati istraživanja biće od koristi osiguravajućim kompanijama u zemljama Zapadnog Balkana, kao i njihovim regulatorima. Dobijeni rezultati mogu se iskoristiti u svrhu definisanja odgovarajuće strategije („održive strategije“) koja će staviti akcenat na ispunjenje najvažnijih pretpostavki za primjenu principa održivog osiguranja, a koji su osnov za razvoj zelenog osiguranja na cijelom tržištu. Ispunjenjem ovih principa, kompanije će unaprijediti svoje poslovanje, privući veći broj osiguranika i, ono što je najvažnije, postepeno će doprinijeti ostvarivanju ciljeva održivog razvoja koji su osnov za budući ekonomski razvoj zemlje. Dodatno, zemlje Zapadnog Balkana su, izuzev Hrvatske, zemlje kandidati za ulazak u EU. Kao jedno od veoma važnih i zahtjevnih poglavlja u procesu pristupanja EU jeste poglavlje 27 – Životna sredina i klimatske promjene. Upravo praktični doprinos ove disertacije se može reflektovati i kroz ispunjenje određenih zahtjeva poglavlja 27, koji u određenoj mjeri uključuju i komponentu zelenog osiguranja. Dakle, rezultati ovog rada mogu biti od koristi raznim regulatornim tijelima i kreatorima ekonomske politike posmatranih zemalja, jer bi im pomogli u preciziranju mjera unapređenja prevashodno tržišta osiguranja, a posljedično i cjelokupne ekonomije.

Na osnovu navedenog, očekivani doprinosi disertacije su sljedeći:

- Upotpunjavanje istraživačkog jaza u postojećoj teoriji u vidu nedostatka empirijskih dokaza o razvoju zelenog osiguranja u zemljama Zapadnog Balkana iz perspektive osiguravača (teorijski doprinos);
- Primjena metoda mašinskog učenja kao inovativne tehnike analize anketnih podataka u domenu zelenog osiguranja (metodološki doprinos) i
- Podsticaj za učesnike tržišta osiguranja, prije svega regulatore, da preciziraju strategiju uspješnog razvoja zelenog osiguranja, a time i obezbijede održivi privredni razvoj (praktični doprinos).

Spisak objavljenih radova kandidata

Raičević, M., Lalević Filipović, A., Novović Burić, M. & Kaščelan, V. (2022). Green concept in Montenegro with the focus on environmental insurance. In: Kočović, J., Jovanović Gavrilović, B., Stojanović, T., Mladenović, Z., Trifunović, D. & Koprivica, M. *Development of modern insurance market – constraints and possibilities*. Centar za izdavačku delatnost. Ekonomski fakultet, Beograd, 159-175.

Buric, M. N., **Raicevic, M.**, Kascelan, Lj., & Kascelan, V. (2022). Socio-Demographic Impacts on the Personal Savings Portfolio Choice: A Decision Tree Approach. *International Journal of Business Analytics (IJBAN)*, 9(1), 1-23.

Raičević, M. & Kaščelan, V. (2021). Solventnost II i MSFI 17: sličnosti i razlike. *XVI Međunarodni kongres računovođa i revizora Crne Gore: Finansijsko-računovodstvene inovacije u funkciji pouzdanog finansijskog izveštavanja*. Bečići, Budva, 369-381.

Popis literature

1. Adams, J., Khan, T. A. H., Reaside, R. & White, D. (2007). *Research Methods for Graduate Business and Social Science Students*. Response Business books from SAGE, Los Angeles – London – New Delhi – Singapor

2. Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179-211.
3. Allianz Research. (2020). Impact underwriting: Sustainable insurance as an opportunity for society and business. Report.
4. Ashwin Kumar, N. C., Smith, C., Badis, L., Wang, N., Ambrosy, P., & Tavares, R. (2016). ESG factors and risk-adjusted performance: A new quantitative model. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 6(4), 292-300.
5. Bacani, B. (2012). PSI Principles for Sustainable Insurance. *UNEP Finance Initiative*.
6. Bacani, B. (2015). A Systematic View of the Insurance Industry and Sustainable Development: International Developments and Implications for China. *UNEP Finance Initiative*. 213-242
7. Bartlett, W., & Xhumari, M. (2007). Social security policy and pension reforms in the Western Balkans. *European Journal of Social Security*, 9(4), 297-321.
8. Breiman, L., Friedman, J., Olshen, R., & Stone, C. (1984). Classification and regression trees. *Wadsworth Int. Group*, 37(15), 237-251.
9. Brogi, M., Cappiello, A., Lagasio, V., & Santoboni, F. (2022). Determinants of insurance companies' environmental, social, and governance awareness. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*.
10. Burić, M. N., Smolović, J. C., Božović, M. L., & Filipović, A. L. (2017). Impact of economic factors on life insurance development in Western Balkan Countries. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu*, 35(2), 331-352.
11. Cantele, S., & Zardini, A. (2018). Is sustainability a competitive advantage for small businesses? An empirical analysis of possible mediators in the sustainability–financial performance relationship. *Journal of cleaner production*, 182, 166-176.
12. Capgemini invent. (2021). Sustainable Insurance. Report.
13. Chen, H., Yao, M., & Chong, D. (2019). Research on institutional innovation of China's green insurance investment. *Journal of Industrial Integration and Management*, 4(01), 1950003.
14. Dragos, S.E. (2014). Life and non-life insurance demand: the different effects of influence factors in emerging countries from Europe and Asia. *Economic Research Ekonomiska Istraživanja*, 27(1), 169-180
15. Echeverria, A. (2012). Green Property Insurance: It's Getting Easier to Go Green. *Retrieved*, 9(20), 2016.
16. European Commission. (2020). Guidelines for the Implementation of the Green Agenda for the Western Balkans. Commission staff working document.
17. European Insurance and Occupational Pensions Authority. (2021). Insurers' sustainability reporting: eiopa's technical advice on key performance indicators under article 8 of the taxonomy regulation.
18. Gatzert, N., Reichel, P., & Zitzmann, A. (2020). Sustainability risks & opportunities in the insurance industry. *Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft*, 109(5), 311-331.
19. Gomes, TMC. (2019). The European Union accession and climate change policies in the Western Balkan countries, contributions to economics. In: Sequeira T, Reis L (eds). *Climate change and global development*. Springer, Cham
20. Haffar, M., Al-Karaghoul, W., & Ghoneim, A. (2014). An empirical investigation of the influence of organizational culture on individual readiness for change in Syrian manufacturing organizations. *Journal of Organizational Change Management*.
21. Khovrak, I. (2020). ESG-driven approach to managing insurance companies' sustainable development. *Insur. Mark. Co*, 11, 42-52.
22. Kjosevski, J. (2012). The determinants of life insurance demand in central and Southeastern Europe. *International Journal of Economics and Finance*, 4(3), 237–247

23. Landini, S. (2014). Green Motor Insurance. *Eur. Energy & Envtl. L. Rev.*, 23, 198.
24. Lindenberg, N. (2014). Definition of Green Insurance. German Development Institute.
25. Maftuchah, I. (2018). Corporate ESG Profile on Performance: Evidence from Indonesian Insurance Industry. *Indonesia Financial Service Authority (OJK)*.
26. Majewska, A. (2020). Sustainable insurance. In *Finance and Sustainable Development*. Routledge, 78-98.
27. Marović, B., & Lemić-Saramandić, M. (2011). Insurance as a determinant of sustainable development. *Ekonomika preduzeća*, 59(1-2), 65-72.
28. Mills, E. (2012). The greening of insurance. *Science*, 338(6113), 1424-1425.
29. Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma. (2016). Nacionalna strategija održivog razvoja (NSOR) do 2030. godine.
30. Nobanee, H., Alqubaisi, G. B., Alhameli, A., Alqubaisi, H., Alhammadi, N., Almasahli, S. A., & Wazir, N. (2021). Green and Sustainable Life Insurance: A Bibliometric Review. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(11), 563.
31. Nogueira, F. G., Lucena, A. F., & Nogueira, R. (2018). Sustainable insurance assessment: towards an integrative model. *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 43(2), 275-299.
32. Nonaka, I. (1994). A dynamic theory of organizational knowledge creation. *Organization science*, 5(1), 14-37.
33. Pfeifer, D., & Langen, V. (2021). Insurance Business and Sustainable Development. *Risk Management*, 1-10.
34. Popović, T., Reichard-Chahine, J., Reichenberg, M., Schirpke, A., Seeberger, A. C., & Wozniak, A. (2021). Sustainable Insurance–Nachhaltiger Konsum am Beispiel von Versicherungsprodukten, -dienstleistungen und -beratung. In *Nachhaltiger Konsum*. Springer Gabler, Wiesbaden, 917-935.
35. Pugnetti, C., Gebert, T., Hürster, M., Huizenga, E., Moor, M., Stricker, L., Winistörfer, H. & Zeier Röschmann, A. (2022). *Leading the green insurance revolution*. ZHAW School of Management and Law.
36. Quinlan, J. R. (1993). C4. 5: Programming for machine learning. *Morgan Kaufmann*, 38, 48
37. Raičević, M., Lalević Filipović, A., Novović Burić, M. & Kaščelan, V. (2022). Green concept in Montenegro with the focus on environmental insurance. In: *Kočović, J., Jovanović Gavrilović, B., Stojanović, T., Mladenović, Z., Trifunović, D. & Koprivica, M. Development of modern insurance market – constraints and possibilities*. Centar za izdavačku delatnost. Ekonomski fakultet, Beograd, 159-175.
38. Reddy, T. L., & Thomson, R. J. (2015). Environmental, social and economic sustainability: implications for actuarial science. *Actuaries Institute*, 23-27.
39. Satrović, E. (2019). Life Insurance Demand in Bosnia and Herzegovina: Statistical Analysis. *Kapadokya Akademik Bakış*, 2(2): 141–165
40. Scordis, N. A., Suzawa, Y., Zwick, A., & Ruckner, L. (2014). Principles for sustainable insurance: Risk management and value. *Risk Management and Insurance Review*, 17(2), 265-276.
41. Sharku, G. (2016). Comparative analysis of insurance industries in the countries of Western Balkan. In *Proceedings of the 7th MAC 2016*, 331-336.
42. Shea, M. I., & Hutchin, J. W. (2013). The insurance industry must champion sustainability. *Thunderbird International Business Review*, 55(6), 659-672.
43. Society of Actuaries. (2020). *Sustainable Insurance: A Changing International and National Landscape*.
44. Stricker, L., Pugnetti, C., Wagner, J., & Zeier Röschmann, A. (2022). Green Insurance: A Roadmap for Executive Management. *Journal of Risk and Financial Management*, 15(5), 221.

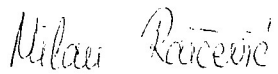
45. Todić, D. (2016). Pariski sporazum o klimi u svjetlu ciljeva i principa savremene politike i prava životne sredine. *Megatrend revija= Megatrend Review*, 13, 45-62.
46. Tomljanović, M., & Grubišić, Z. (2016). Investment in research and development—A factor of adjustment of Montenegro to the EU economy. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 5(3), 139-164.
47. Udruženje Naše Pravo. (2022). *KLIMALA i biznis: zašto se isplati poslovati održivo*. Beograd
48. United Nations. (2015). Adoption of the Paris agreement. Framework Convention on Climate Change.
49. Volokhova, L., & Evseenko, O. (2015). Sustainable insurance as a key factor of sustainable development support. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*.
50. Wang, C., Nie, P. Y., Peng, D. H., & Li, Z. H. (2017). Green insurance subsidy for promoting clean production innovation. *Journal of cleaner production*, 148, 111-117.
51. Will, M., Backes, A., Campenni, M., Cronk, L., Dressler, G., Gornott, C., ... & Müller, B. (2021). Improving the design of climate insurance: combining empirical approaches and modelling. *Climate and Development*, 1-10.
52. World Bank Group. (2021). The Insurance Sector's Contribution to the Sustainable Development Goals (SDGs). Report.
53. Zona, R., Roll, K., & Law, Z. (2014). Sustainable/Green Insurance Products. In *Casualty Actuarial Society E-Forum*.

Internet izvori:

54. Actuaries Digital: <https://www.actuaries.digital/2022/01/24/making-traditional-insurance-products-green/>
55. Agencija za nadzor osiguranja Crne Gore: <https://www.ano.me/>
56. Agencija za nadzor osiguranja Federacije Bosne i Hercegovine: <https://nados.ba/>
57. Agencija za superviziju osiguranja u Sjevernoj Makedoniji: <https://aso.mk/>
58. Albanska uprava za finansijski nadzor: <https://amf.gov.al/>
59. Hrvatska agencija za nadzor finansijskih usluga: <https://www.hanfa.hr/>
60. Insurance Information Institute: <https://www.iii.org/article/green-insurance>
61. Narodna banka Srbije: https://www.nbs.rs/sr_RS/indeks/
62. United Nations Development Programme: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>

SAGLASNOST PREDLOŽENOG/IH MENTORA I DOKTORANDA SA PRIJAVOM

Odgovorno potvrđujem da sam saglasan sa temom koja se prijavljuje.

Prvi mentor	Prof. dr Milijana Novović Burić	
Drugi mentor		
Doktorand	Mr Milan Raičević	

IZJAVA

Odgovorno izjavljujem da doktorsku disertaciju sa istom temom nisam prijavio/la ni na jednom drugom fakultetu.

U Podgorici,
30.01.2023. godine.

Mr Milan Raičević

Milan Raičević

Na osnovu člana 32 stav 1 tačka 14 Statuta Univerziteta Crne Gore, u vezi sa članom 29 Pravila doktorskih studija, Senat Univerziteta Crne Gore, u postupku razmatranja prijedloga Vijeća Ekonomskog fakulteta i na prijedlog Odbora za doktorske studije, na sjednici održanoj 15.04.2022. godine, donio je sljedeću

ODLUKU

I

Dr Milijana Novović Burić, vanredni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta Crne Gore, imenuje se za mentora pri izradi doktorske disertacije kandidata mr Milana Raičevića.

II

Odluka stupa na snagu danom donošenja.

Broj: 03- 652/2

Podgorica, 15.04.2022. godine

PREDSJEDNIK SENATA

Prof. dr Vladimir Božović, rektor

Europass Curriculum Vitae

Lični podaci

Prezime / Ime **Novović Burić Milijana**
Adrese Ekonomski fakultet, Univerzitet Crne Gore, Jovana Tomaševića 37, 81 0000 Podgorica, Crna Gora
Kućna: Djoka Miraševića 62, Podgorica
Telefoni +382 20 241138 Mobtel.: +382 69339033
Fax +382 20 244 585
E-mail mnovovic@ucg.ac.me

Državljanstvo Crnogorsko

Datum rođenja 16.06.1976. godine

Pol i bračni status Ženski; Udata i majka dvoje djece

Zaposlenje / Zanimanje **Profesor, Ekonomija**

Naziv i adresa poslodavca **Univerzitet Crne Gore, Ekonomski fakultet Podgorica, Jovana Tomaševića 37, 81 0000 Podgorica, Crna Gora**

Sektor **Javni sektor - Obrazovanje**

Datum 2002. - danas

Glavne aktivnosti i odgovornosti **Profesor na predmetima:**

- Finansijska trzista I institucije (III godina, studije Ekonomije I III godina Studije menadzmenta)
- Osiguranje (master studije Ekonomija)
- Upravljanje rizicima (master studije Ekonomija)
- Upravljanje finansijskim rizicima (III godina, studije Menadžmenta)
- Rizik i osiguranje (master studije Menadzmenta)
- Racunovodstvo finansijskih institucija (master studije Menadžmenta)

Naziv i adresa poslodavca

Datum

Zanimanje ili pozicija

Glavne aktivnosti i odgovornosti

Obrazovanje i praksa

Datum 2010

Naziv titule Doktor ekonomskih nauka

Glavni predmeti / Vrsta obuke **Finansije i osiguranje : tema - „Upravljanje imovinom i obavezama osiguravajućih kompanija u funkciji zaštite od rizika kamatne stope“**

Naziv i vrsta organizacije koje **Univerzitet Crne Gore, Ekonomski fakultet Podgorica**

su obezbijedile obrazovanje i praksu	
Zvanje u nacionalnoj ili međunarodnoj klasifikaciji	Doktor nauka
Datum	2005
Naziv titule	Magistar ekonomskih nauka
Glavni predmeti / Vrsta obuke	Aktuarstvo, osiguranje: tema: „Izvori finansiranja i plasmana sredstava osiguravajućih kompanija“.
Naziv i vrsta organizacije koje su obezbijedile obrazovanje i praksu	Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet Beograd
Zvanje u nacionalnoj ili međunarodnoj klasifikaciji	Magistar nauka
Datum	1999
Naziv titule	Diplomirani ekonomista (4 godine)
Glavni predmeti / Vrsta obuke	Ekonomija
Naziv i vrsta organizacije koje su obezbijedile obrazovanje i praksu	Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet
Zvanje u nacionalnoj ili međunarodnoj klasifikaciji	Diplomirani ekonomista
Vještine i kompetencije	<ul style="list-style-type: none"> - Član Odbora za finansije i investicije UCG (2021-) - Člna Upravnog odbroa UCG (2021- - Prodekan za međunarodnu saradnju (2015 -2016); - Rukovodilac primijenjenih postdiplomskih studija (2014-2015) - Koordinator za mobilnost studenata (2013-2014) - Koordinator za međunarodnu saradnju (2012-2014) - Član Revizorskog odbora „ŽICG“ AD, Podgorica (2013-2020), - Član Revizorskog odbora „Eektroprivrede CG“ , AD Nikšić, (2017-2020, 2021-) - Učesnik u izradi plana i programa (reakreditacija 2017-2022) za Ekonomski fakultet UCG - Član radne grupe za izradu Pravilnika o sticanju zvanja ovlašćenog aktuara, Agencija za nadzor osiguranja
Projekti-međunarodni (izvod)	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Član međunarodnog bilateralnog projekta (2016-2017):</i> »Kauzalitet poslovnih ciklusa i strukture finansiranja preduzeća u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori-komparativna analiza«, Univerzitet Crne Gore – Ekonomski fakultet i Univerzitet »Džemal Bijedić« Mostar, Ekonomski fakultet u Mostaru - <i>Član međunarodnog bilateralnog projekta (2014-2016):</i> “Uticao investicija u materijalni i nematerijalni kapital, restrukturisanja preduzeća i genetskog materijala na poslovanje i regionalnu saradnju preduzeća u Crnoj Gori”, Univerzitet Crne Gore – Ekonomski fakultet i Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta - <i>Član međunarodnog bilateralnog projekta (2015-2016):</i> Unapređenje naučno-istraživačkog rada u ekonomskim istraživanjima, Univerzitet Crne Gore – Ekonomski fakultet WU (Univerzitet za ekonomiju i biznis, Beč), Austrija - Član tima međunarodnog IPA projekta “Platform for trans-Academic Cooperation in Innovation” (2013-2016) - Local coordinator of International Summer University, WU, (Univerzitet za ekonomiju i biznis, Beč), “European integration in South Eastern Europe from a business perspective, September 2014 - Local coordinator of International Summer University, WU, (Univerzitet za ekonomiju i biznis, Beč), “European integration in South Eastern Europe from a

Projekti-domaći (izvod)

- business perspective, September 2013
- Član tima za nacionalnu ekspertizu međunarodnog CEEPUS programa, Ministarstva prosvjete Crne Gore (2013-2015)
- Koordinator mreže za saradnju univerziteta iz oblasti "Preduzetništva i Inovacija" RESICA Network, za Ekonomski fakultet Podgorica (2013-2015)
- *Analiza, imovinskog, prinosnog i finansijskog položaja »KAP« AD Podgorica i »Rudnici boksita« AD Nikšić*, Ekonomski fakultet Podgorica, mart 2010. godine.
- *Analiza ugovora o privatizaciji za preduzeća koja su privatizovana putem javnog tendera*, Ekonomski fakultet Podgorica, 2010.
- *Procjena vrijednosti stalne imovine «Barska plovidba» AD Bar*, Ekonomski fakultet Podgorica, novembar 2010.
- *Restrukturiranje HTP »Korali« AD Bar putem podjele*, Ekonomski fakultet Podgorica, februar 2009. godine.
- *Izveštaj o praćenju realizacije Ugovora o kupoprodaji akcija Željezara Ad Nikšić*, Ekonomski fakultet Podgorica, 2008 i 2009. god.
- *Analiza efekata dosadašnje privatizacije u Crnoj Gori*, Vlada Crne Gore, Ekonomski fakultet Podgorica, decembar 2008. godine.
- *Procjena vrijednosti osnovnih sredstava AD «Marina» Bar*, Ekonomski fakultet Podgorica, septembar 2008.

Maternji jezik

Srpski

Drugi jezici

Samoprocjena
Evropski nivo (*)

Engleski

Razumijevanje		Govor				Pisanje	
Slušanje		Čitanje		Interakcija u govoru		Pričanje	
B2	Napredni nivo	B2	Napredni nivo	B2	Napredni nivo	B2	Napredni nivo
B2	Napredni nivo	B2	Napredni nivo	B2	Napredni nivo	B2	Napredni nivo

Društvene vještine i kompetencije

Kompjuterske vještine i kompetencije

Kompjuterske vještine:

- MS Office (Word, Excel, Power Point, etc.)
- Internet

Vozačka dozvola

B kategorija (Aktivni vozač)

Dodatne informacije

Autor većeg broja naučnih i stručnih radova koji su objavljeni u međunarodnim i domaćim časopisima (neki od njih se nalaze SSCI, SCI, Scopus i drugim relevantnim bazama). Kooautor univerzitetskog udžbenika.

Usavršavanja: : Greenwich University, London, UK, novembar 2009.; Ekonomski fakultet u Ljubljani, jun 2009; "Katz Business School", University of Pittsburgh, Pitsburg, SAD, 2008. (mjesec dana) i 2005. (3 mjeseca); International Actuarial Association, Mexico, April 2007.; Swiss Association of Actuaries, Losana, Switzerland, jul 2006.

1. NAUČNOISTRAŽIVAČKA DJELATNOST

1.1. Udžbenici

- Lalević Filipović, A., Lukić, B., Đurović, A., **Novović Burić, M.**, „Računovodstvo IV“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica 2020, ISBN: 987-86-303-2370-6
- Kaščelan V., **Novović, M.** »Osiguranje i aktuarska matematika«, I izdanje, Univerzitet Crne Gore, Podgorica 2009., ISBN :978-86-7664-066-9

1.2. Dio naučne monografije izdate u okruženju čiji su izdavači državni univerziteti

1. **Novović Burić, M.**, Lalević Filipović, A., Kaščelan, Lj., Kaščelan, V. (2021), Impact of the COVID-19 Pandemic on the Montenegrin insurance market; in: Kocovic J., Jovanovic Gavrilovic, B., Boričić, B., Koprivica M. : Contemporary Challenges and Sustainability of the Insurance Industry, Monograph, Chapter 8, pp. 125-139, Faculty of Economics Belgrade, ISBN: 978-86-403-1693-4 Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu (CID)
2. **Novović Burić, M.**, Lalević Filipović, A., Kaščelan, V., Kaščelan, Lj. (2020), Analysis of firms' participation in the financial market with a focus on the Montenegrin insurance market; in: Kocovic J, Rakonjac-Antic, T., Jovanovic Gavrilovic, B., Boričić, B : Insurance market after COVID -19, Monograph, Chapter 10, pp. 187-207, Faculty of Economics Belgrade, ISBN: 978-86-403-1644-6 Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu (CID)
3. Kaščelan, Lj., Lalević Filipović, A., **Novović Burić, M.**, Kaščelan, V. (2020), IT technology application to accounting in Montenegrin companies – decision tree classification method in Drezgic, S., Zikovic, S., Tomljanovic, M.: Smart Governments, Regions and Cities, Monograph, Chapter 6, pp.105-121, ISBN: 978-953-7813-55-0 University of Rijeka, Faculty of Economics and Business
4. **Novović Burić, M.**, Lipovina Bozovic, M., Kaščelan, V., Kaščelan, Lj. (2019), Application of computers methods in evaluation of citizens' confidence in Montenegrin insurance companies; in: Kocovic, J., Tomasevic, M., Jovanovic Gavrilovic, B., Boricic, B., Petrovic, E., Koprivica, M. : Contemporary trends in insurance at the beginning of the fourth industrial revolution, Monograph, Chapter 16, pp. 256-277, Faculty of Economics Belgrade, ISBN: 978-86-403-1589-0 Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu (CID)
5. Kaščelan, Lj., Kaščelan, V., **Novović Burić, M.** (2018), A Decision Tree Analysis Of Real Estate Insurance Customers In The Montenegrin; in: Kocovic, J., Selimovic, J., Boricic, B., Kascelan, V., Rajic, V.: Quantitative models in Economics, Monograph, Chapter 16 , pp. 289-305, Faculty of Economics Belgrade, ISBN: 978-86-403-1561-6 , Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu (CID)
6. Kaščelan, V., **Novović Burić, M.**, Cerovic Smolović J. (2018), Factor Analysis of Life Insurance Development in Montenegro, in: Kočović J., Jovanović Gavrilović B., Boričić B. and Radović Marković M (ed.), Insurance in the post-crisis era, Monograph, Chapter 12, pp. 205-218, ISBN: 978-86-403-1548-7, University of Belgrade, Faculty of Economics, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu (CID)
7. Kaščelan, Lj., Kaščelan, V., **Novović Burić, M.** (2017), Data-driven Approach as an Alternative Method for Risk Assessment in the Montenegrin Automobile Insurance Market, in: Kočović J., Boričić B., Jovanović Gavrilović B., and Martin Balleer (ed.), Challenges and tendencies in contemporary insurance market, Monograph, Chapter 29, pp. 503-523, ISBN: 978-86-403-1522-7, University of Belgrade, Faculty of Economics, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu (CID)
8. Kaščelan, V., **Novović Burić, M.** (2016), Risk management in financial services market, in: Kočović J., Jovanović Gavrilović B., Trifunović D. (ed.), Risk management in the financial services sector, Monograph, Chapter 3, pp. 47-64, ISBN: 978-86-403-1487-9, University of Belgrade, Faculty of Economics, , Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu (CID)
9. **Novović Burić, M.**, Kaščelan, V. (2014), Risk management in insurance market of Montenegro, in: Kočović J., Jovanović Gavrilović B., Rajić V. (ed.), Risk measurement and control in insurance, Monograph, Chapter 4, pp. 63-77, ISBN: 978-86-403-1362-9, University of Belgrade, Faculty of Economics , Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu (CID)

10. **Novović M.**, Kaščelan, V. (2013), *Bancaasurance as a new channel of insurance sales in Montenegro*, in: Kočović J., Jovanović Gavrilović B., Marković Radović M.(ed.), *Product specifics on the markets of insurance and reinsurance*, Monograph, Chapter 11, pp. 157-169, ISBN: 978-86-403-1309-4, University of Belgrade, Faculty of Economics, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu (CID)

1.3. Radovi objavljeni u časopisima

1.3.1. Radovi objavljeni u časopisima koji se nalaze u međunarodnim bazama podataka

11. **Novovic Buric, M.**; Jaksic Stojanovic, A.; Lalevic Filipovic, A.; Kascelan, L. (2022). Research of Attitudes toward Implementation of Green Accounting in Tourism Industry in Montenegro-Practices, and Challenges. *Sustainability*, 14, 1725. <https://doi.org/10.3390/su14031725>
12. **Novović Burić, M.**, Kaščelan, Lj., Kaščelan V. (2021), Economic and demographic determinants of premium reserve in Western Balkan countries during and after the crisis, *International Journal of Finance and Economics* (early view, online version), <https://doi.org/10.1002/ijfe.2466>
13. Lalević Filipović, A., Brkan Vejzović, A., **Novović Burić, M.**, Vujošević, S., (2018), *A VAR analysis of the effect of macroeconomic variables on non-performing loans in Western Balkan Countries*, *International Journal of Scholarly Papers, Transformations in Business & Economics (TIBE)*, Vol 17. No 2A(44A), ISSN 1648 – 4460, pp.511-524, Journal homepage: <http://www.transformations.knf.vu.lt/>
14. **Novović Burić, M.**, Cerović Smolović, J., Lipovina Božović M., Lalević Filipović, A., (2017), *Impact of economic factors on life insurance development in Western Balkan Countries*, [Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu, Vol.35 No.2](https://doi.org/10.18045/zbefri.2017.2.331). ISSN 1331-8004, pp. 331-352 <https://doi.org/10.18045/zbefri.2017.2.331>
15. Kaščelan, V., Kaščelan, Lj. & **Novović Burić, M.** (2016) A nonparametric data mining approach for risk prediction in car insurance: a case study from the Montenegrin market. *Economic Research-Ekonomiska Istraživanja*, 29(1), ISSN: 1331-677X (Print) 1848-9664 (Online), pp. 545–558, Journal homepage: <http://www.tandfonline.com/loi/rero20> (potvrda o vodećem autorstvu u prilogu)

1.3.2. Radovi u međunarodnim časopisima koji se ne nalaze u bazi podataka, a imaju redovnu međunarodnu distribuciju i rezime na stranom jeziku

16. **Novovic Buric, M.**, Raicevic, M., Kascelan, L., Kascelan, V. (2022). Socio-Demographic Impacts on the Personal Savings Portfolio Choice: A Decision Tree Approach, *International Journal of Business Analytics (IJBAN)* 9 (1), 1-23, DOI: 10.4018/IJBAN.288511
17. Tomašević, J., **Novović Burić, M.**, Kaščelan, Lj., Kaščelan, V. (2021). Impact of premium reserve on life insurance investments in the Western Balkans. *Serbian Journal of Management*, 16(2), 355-376, doi: 10.5937/sjm16-28022
18. **Novović Burić, M.**, Kaščelan, V., Radović, M., Lalević Filipović, A. (2018), *Mechanisms of Protection from Interest Rate Risk with Reference to the Life Insurance Market in Montenegro*, *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 1, Print edition ISSN 1800-9581, Web edition, ISSN 2336-9205, pp. 17-42, DOI: 10.2478/jcbtp-2018-0002
19. **Novović Burić, M.**, Baćović, M., Cerović, J., Lipovina Božović, M. (2017), *Factors influencing life insurance market development in Montenegro*, *Periodica Polytechnica Social and Management Sciences*, 25(2), ,Online ISSN : 1587-3803, pp. 141-149 doi: <https://doi.org/10.3311/PPso.10049>.
20. **Novović Burić M.**, Kaščelan V, Vujošević S., (2015), *Bancassurance concept from the perspective of Montenegrin market*, *Economic Review – Journal of Economics and Business*, Vol. XII, Issue 2, ISSN 1512-8962, pp.62-73
21. Kaščelan Lj., Kaščelan V., **Novović Burić M.**, (2014), *A Data Mining Approach for Risk Assessment in Car Insurance: Evidence from Montenegro*, *International Journal of Business Intelligence Research*, 5(3), ISSN: 1947-3591, IGI Publishihg, pp. 11-28
22. **Novović, M.**, Lakićević, M., (2013), *Evropska regulativa osiguranja – izazovi implementacije u Crnoj Gori*, *Acta Economica*, (br.18), ISSN 1512-858X, str. 169-189

23. **Novović, M.**, Kaščelan, V., Cerović, J. (2011), *Performances of Insurance Market in Montenegro in Condition of Financial Crisis*, Economic Review: Journal of Economics and Business, Volume IX , Issue 1, University of Tuzla, Faculty of Economics, ISSN:1512-8962, pages:31-43
24. Кашчелан, В., **НОВОВИЧ, М.** (2009); *Характеристики рынка страхования Черногории“ Финансы*, No. 8, Министерство финансов Российской Федерации и Книжная редакция Финансы Москва, 2009, ISSN 0869-446X, pages: 50-54

1.3.3. Radovi objavljeni u domaćim časopisima

25. Lalevic Filipovic, A., **Novović Burić, M.** (2021), Izazovi računovodstvene profesije u uslovima pandemije COVID-19- Osvrt na Crnu Goru, Računovodstvo i revizija, br 1-2, ISSN 1800-6159, str.43-56
26. Jovičić D., **Novović M.** (2012), *Kompenzacioni fond u sistemu javnih skladišta*, Računovodstvo i revizija, br 9-10, ISSN 1800-6159, str.5-13
27. **Novović M.**, Kaščelan V., (2012), Karakteristike i izazovi tržišta osiguranja Crne Gore, Svet osiguranja, br.12, ISSN 2217-7760, str.52-55
28. **Novovic, M.** (2012), Izazovi za nerazvijeno trziste, casopis „Svet Osiguranja“, broj 12, ISSN 2217-7660, str: 52-53
29. **Novovic, M., Puric, R.** (2012), Pravila za bezbednost – Solventnost II, casopis „Svet Osiguranja“, broj 1-2, 2012, ISSN 2217-7660, str: 42-4

1.4. Radovi na kongresima, simpozijumima i seminarima

30. Racković, J., **Novovic Burić, M.** (2021), Studentska percepcija značaja računovodstva: komparativna analiza nivoa znanja s osvrtom na Crnu Goru, Srbiju i Bosnu i Hercegovinu, Finansijsko računovodstvene inovacije u funkciji pouzdanog finansijskog izvještavanja, XVI Međunarodni kongres računovođa i revizora Crne Gore, Zbornik radova, str.327-341
31. Jovicic, D., **Novovic Burić, M.** (2021), Utvrđivanje adekvatnosti tehničkih rezervi neživotnih osiguranja u skladu sa MSFI 4 i režimom solventnosti; Finansijsko računovodstvene inovacije u funkciji pouzdanog finansijskog izvještavanja, XVI Međunarodni kongres računovođa i revizora Crne Gore, Zbornik radova, str.119-137
32. **Novovic-Buric, M.**, Rackovic J. (2021), Komparativna analiza poznavanja računovodstvene teorije i prakse –osvrt na Crnu Goru, Srbiju i Bosnu I Hercegovinu, Računovodstveni naučni skup, Ekonomski fakultet u Kragujevcu, Zbornik radova, str.?
33. Kaščelan, V., Kasčelan, Lj., **Novović Burić, M.** (2020). Regional Analysis Of Car Insurance In Montenegro Using Deep Learning Methods, Horizons, Macedonia, DOI 10.20544/HORIZONS.A.26.3.20.P07
34. Lalevic Filipovic, A., **Novovic Buric, M.**, Lipovina Bozovic, M. (2019), Financial reporting of MSME through the perspective of the accounting community in Montenegro - research approach ", XVI International Congress of Accountants and Auditors of Montenegro, Meeting of Accounting, Tax and Banking; Corporate Reporting – Quo Vadis?”, Proceedings, pp:148-165
35. Lalevic Filipovic, A., **Novovic Buric, M.**, Demirovic, S. (2019), (Ne)opravdanost uvođenja i implementacije MSFI za MMP u Crnoj Gori, Proceedings no (27), ISBN 0352-258X, University „Dzemal Bijedic“, Faculty of Economics Mostar, pp: 156-167
36. Vujosevic, S., **Novovic Buric, M.**, Zarić, S. (2018), The impact of interest rates, inflation and wages on the profitability of banks in Montenegro, XIII International Congress of Accountants and Auditors of Montenegro, The accounting and auditing profession of the future: Trust - Integrity - Transparency, Proceedings, ISBN 987-9940-9399-8-4, pp: 448-462
37. **Novovic Burić M.**, Kascelan, V. (2018), Limiting Factors Of Real Estate Insurance Development In Montenegro - Decision Tree Analysis, SYMOPIS, Proceedings, ISBN 978-86-403-1567-8, University of Belgrade, Faculty of Economics, pp. 125-134
38. **Novović Burić M.**, (2016), *Primjena direktive „Solvency 2“ i novi pristup rizicima na crnogorskom tržištu osiguranja*, “Perspektive računovodstva i revizije pred ulazak u EU”, Međunarodni kongres, XI Kongres računovođa i revizije Crne Gore, Zbornik radova, ISBN 978-9940-9399-6-0, str.318-329

39. Kaščelan V., Kaščelan Lj., **Novović-Burić M.**, Kalamperović E., (2015), *Alternative mechanisms for insurance risk transfer to the capital market*, Montenegrin International Conference for Entrepreneurial Development, MICED, Zbornik radova, ISBN 978-86-80133-72-0, str.88-96

Univerzitet Crne Gore
adresa / address_ Cetinjska br. 2
81000 Podgorica, Crna Gora
telefon / phone_ 00382 20 414 255
fax_ 00382 20 414 230
mail_ rektorat@ucg.ac.me
web_ www.ucg.ac.me
University of Montenegro

Broj / Ref 03-544

Datum / Date 12.02.2019

Crna Gora
UNIVERZITET CRNE GORE
EKONOMSKI FAKULTET

Broj 01/ 372

Podgorica, 18.02.2019 god.

Na osnovu člana 72 stav 2 Zakona o visokom obrazovanju („Službeni list Crne Gore“ br. 44/14, 47/15, 40/16, 42/17, 71/17 i 55/18) i člana 32 stav 1 tačka 9 Statuta Univerziteta Crne Gore, Senat Univerziteta Crne Gore na sjednici održanoj 12.02.2019.godine, donio je

ODLUKU O IZBORU U ZVANJE

Dr MILIJANA NOVOVIĆ-BURIĆ bira se u akademsko zvanje **vanredni profesor Univerziteta Crne Gore za oblast Finansije** (Finansijska tržišta i institucije-osnovne akademske studije-studijski program Ekonomija; Osiguranje-master studije, studijski program Ekonomija; Upravljanje rizicima-master studije-studijski program Ekonomija) na **Ekonomskom fakultetu Univerziteta Crne Gore**, na period od pet godina.

**SENAT UNIVERZITETA CRNE GORE
PREDSJEDNIK**

Prof.dr Danilo Nikolić, rektor

Prof. dr Ljiljana Kaščelan- Biografija sa bibliografijom

1. Biografija

Rođena je 30.08.1968. godine u Beranama. Osnovnu školu i gimnaziju završila je u Beranama sa odličnim uspjehom i diplomom "Luča". Studije na Prirodno-matematičkom fakultetu - odsjek Matematika, smjer Računari, Univerziteta Crne Gore, započela je 1987. godine a diplomirala 1992. godine i stekla zvanje diplomirani matematičar. Poslijediplomske studije na Elektrotehničkom fakultetu u Podgorici, smjer Računarstvo, upisala je 1992. godine. U toku studija ostvarila je prosječnu ocjenu 10. Magistarski rad pod nazivom: "Automatsko generisanje operacija nad složenim objektima" odbranila je 1996. godine na Elektrotehničkom fakultetu u Podgorici. Doktorsku disertaciju pod nazivom "Model sistema za podršku odlučivanju u sanacionom menadžmentu zasnovan na data warehouse konceptu" odbranila je 2002. godine, na Ekonomskom fakultetu Univerziteta Crne Gore.

Za saradnika u nastavi na predmetu Informatika, na Ekonomskom fakultetu u Podgorici, Univerziteta Crne Gore, primljena je 1993. godine. U zvanje asistent za predmete Informatika i Baze podataka na Ekonomskom fakultetu u Podgorici, izabrana je 1997. godine. U zvanje docent izabrana je 2003. godine a u zvanje vanredni profesor 2008. godine. U zvanje redovni profesor izabrana je 2014 godine, za predmete Informatika, Baze podataka, Poslovna informatika i Sistemi poslovne inteligencije.

Tokom bavljenja pedagoškim radom na fakultetu, pored angažovanja u nastavnoj aktivnosti, bila je angažovana kao mentor za izradu značajnog broja magistarskih i diplomskih radova. Autor je udžbenika iz oblasti poslovnih informacionih tehnologija, čiji je izdavač Univerzitet Crne Gore.

Član je međunarodnog naučnog udruženja Euro Working Group on Decision Support Systems, kao i Upravnog i Uređivačkog odbora međunarodnog časopisa ComSis koji se nalazi na SCIE. Takođe, član je Senata Univerziteta Crne Gore.

2. Bibliografija (posljednjih 5 godina)

Članci u indeksiranim međunarodnim časopisima (SCIE, SSCI):

1. Rondović, B., Djuričković, T., & **Kaščelan, L.** (2019). Drivers of E-Business Diffusion in Tourism: A Decision Tree Approach. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, Vol. 14, 30-50. (Po 2018 latest Impact Factors (Clarivate Analytics | Journal Citation Reports | Thomson Reuters) časopis ima **IF 0,774**)
2. Biljana Rondović, **Ljiljana Kaščelan**, Vujica Lazović, Tamara Đuričković (2017): Discovering the determinants and predicting the degree of e-business diffusion using the decision tree method: evidence from Montenegro. *Information Technology for Development*, 12/2017 (Po 2018 latest Impact Factors (Clarivate Analytics | Journal Citation Reports | Thomson Reuters) časopis ima **IF 1,387**) (**1 citat**)
3. Jovanović M., **Kaščelan Lj.**, Joksimović M., & Kaščelan, V. (2017). „Decision Tree Analysis of Wine Consumers’ Preferences: Evidence from an Emerging Market“, *British Food Journal*, 119(6), ISSN 0007-070X. (Po 2018 latest Impact Factors (Clarivate Analytics | Journal Citation Reports | Thomson Reuters) časopis ima **IF 1,289**) (**2 citata**)
4. Kaščelan, V., **Kaščelan, L.**, & Novović Burić, M. (2016). A nonparametric data mining approach for risk prediction in car insurance: a case study from the Montenegrin market. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 29(1), 545-558. (Po 2018 latest Impact

Factors (Clarivate Analytics | Journal Citation Reports | Thomson Reuters) časopis ima **IF 1,137** (9 citata)

5. **Kaščelan, L.**, Kaščelan, V., & Jovanović, M. (2015). Hybrid support vector machine rule extraction method for discovering the preferences of stock market investors: Evidence from Montenegro. *Intelligent Automation & Soft Computing*, 21(4), 503-522. (Po 2018 latest Impact Factors (Clarivate Analytics | Journal Citation Reports | Thomson Reuters) časopis ima **IF 0,652**) (6 citata)
6. Jovanović, M., **Kaščelan, L.**, Despotović, A., & Kaščelan, V. (2015). The Impact of Agro-Economic Factors on GHG Emissions: Evidence from European Developing and Advanced Economies. *Sustainability*, 7(12), 16290-16310. (Po 2018 latest Impact Factors (Clarivate Analytics | Journal Citation Reports | Thomson Reuters) časopis ima **IF 2,075**) (8 citata)
7. **Kaščelan, L.**, Kaščelan, V., & Jovanović, M. (2014). Analysis of investors' preferences in the Montenegro stock market using data mining techniques. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 27(1), 463-482. (Po 2018 latest Impact Factors (Clarivate Analytics | Journal Citation Reports | Thomson Reuters) časopis ima **IF 1,137**) (4 citata)

Knjige:

1. **Kaščelan Lj.**, »Informacione tehnologije za podršku poslovnom odlučivanju«, Univerzitet Crne Gore, 2016

Poglavlja u monografijama:

1. **Lj.Kaščelan**, V.Kaščelan, M. Novović Burić (2018), A Decision Tree Analysis of Real Estate Insurance Customers in the Montenegrin Market“, međunarodna monografija - *Quantitative models in Economics*, Faculty of Economics of the University of Belgrade
2. **Kaščelan, Lj.**, Kaščelan, V., Novović Burić, M. (2017): Data-driven Approach as an Alternative Method for Risk Assessment in the Montenegrin Automobile Insurance Market, međunarodna monografija - *Challenges and tendencies in contemporary insurance market*, Faculty of Economics of the University of Belgrade

Članci u ostalim indeksiranim međunarodnim časopisima:

1. Jovanovic, M., Joksimovic, M., **Kascelan, L.**, & Despotovic, A. (2017). Consumer attitudes to organic foods: evidence from montenegrin market. *Poljoprivreda i Sumarstvo*, 63(1), 223.
2. Jovanović, M., **Kaščelan, L.**, Joksimović, M., & Despotović, A. (2015). Comparative analysis of agro-food trade in Montenegro and EU candidate countries. *Economics of Agriculture*, 62(1), 155-162. (Emerging SCI indeksirani časopis)
3. **Kaščelan, L.**, & Kaščelan, V. (2015). Component-Based Decision Trees: Empirical Testing on Data Sets of Account Holders in the Montenegrin Capital Market. *International Journal of Operations Research and Information Systems (IJORIS)*, 6(4), 1-18.

4. Despotović, A., Joksimović, M., **Kaščelan, L.**, & Jovanović, M. (2015). Causes for depopulation of rural areas in the Municipality of Pljevlja. *Agriculture and Forestry*, 61(4), 393-407.
5. **Kaščelan, L.**, Kaščelan, V., & Novović-Burić, M. (2014). A Data Mining Approach for Risk Assessment in Car Insurance: Evidence from Montenegro. *International Journal of Business Intelligence Research (IJBIR)*, 5(3), 11-28.

Indeksirani Conference Proceedings

1. **Kašćečan, L.**, Lazović, V., Đuričković, T., & Biljana, R. (2018). Analysis of the Diffusion of E-services in Public Sector Using the Decision Tree Method. In *Proceedings of the ENTRENOVA-ENTERprise REsearch InNOVation Conference, Split, Croatia, 6-8 September 2018* (pp. 38-48). Zagreb: IRENET-Society for Advancing Innovation and Research in Economy. **ECONSTOR.EU**
2. Gazdić, T., & **Kaščelan, L.** (2013, May). Model of the business intelligence system for credit risk analysis. In *Information & Communication Technology Electronics & Microelectronics (MIPRO), 2013 36th International Convention on* (pp. 1155-1160). **IEEE**.

УНИВЕРЗИТЕТ ЦРНЕ ГОРЕ

Ул. Цетинска бр. 2
П. фах 99
81000 ПОДГОРИЦА
Ц Р Н А Г О Р А
Телефон: (020) 414-255
Факс: (020) 414-230
E-mail: rektor@ucg.me

UNIVERSITY OF MONTENEGRO

Ul. Cetinjska br. 2
P.O. BOX 99
81 000 PODGORICA
MONTENEGRO
Phone: (+382) 20 414-255
Fax: (+382) 20 414-230
E-mail: rektor@ucg.me

Број: 08-3128
Датум: 24. 12. 2014 г.

Ref: _____
Date: _____
UNIVERSITET CRNE GORE
EKONOMSKI FAKULTET
27/19
20/12/14

Na osnovu člana 72 stav 2 Zakona o visokom obrazovanju (Službeni list Crne Gore br. 44/14) i člana 18 stav 1 tačka 3 Statuta Univerziteta Crne Gore, Senat Univerziteta Crne Gore, na sjednici održanoj 24. decembra 2014. godine, donio je

ODLUKU O IZBORU U ZVANJE

DR LJILJANA KAŠĆELAN bira se u akademsko zvanje **redovni profesor** Univerziteta Crne Gore za predmete: Informatika i Baze podataka, na studijskom programu Ekonomija i Poslovna informatika i Sistemi poslovne inteligencije, na studijskom programu Menadžment, na Ekonomskom fakultetu.

REKTOR

Prof. Radmila Vojvodić

Curriculum Vitae

LIČNI PODACI

Ime i prezime:	Jasmina Selimović
Datum i mjesto rođenja:	29. juli 1979. godine, Sarajevo, Bosna i Hercegovina
Telefon:	Posao: +387 33 275 906 Fax: +387 33 275 994
E-mail:	jasmina.selimovic@efsa.unsa.ba
Polja profesionalnog interesovanja:	osiguranje, aktuarstvo, finansije, finansijska matematika, aktuarska matematika, upravljanje rizikom, kvantitativna ekonomija

OBRAZOVANJE

Naziv institucije	Trajanje	Kvalifikacija
Ekonomski fakultet u Sarajevu	2011 - 2012	doktor ekonomskih nauka tema: <i>Aktuarski modeli i mjerenja solventnosti u životnim osiguranjima</i>
Ekonomski fakultet u Sarajevu, PDS, smjer Aktuarstvo i osiguranje	2005 – 2008	magistar ekonomskih nauka tema: <i>Trendovi razvoja aktuarskih modela i metoda u životnim osiguranjima</i>
Škola za ovlaštenog aktuara	2003 – 2005	ovlašteni aktuar
Ekonomski fakultet u Sarajevu, smjer Finansijsko računovodstveni	1998 – 2003	diplomirani ekonomista tema: <i>Metode ocjene investicijskih projekata</i>
Prva gimnazija u Sarajevu	1994 – 1998	srednja škola
Osnovna škola, Sarajevu	1986 – 1994	osnovna škola

STRANI JEZIK [od 1 do 5 (1 = slabo, 5 = odlično)]

Strani jezik	Čitanje	Govor	Pisanje
engleski	5	5	5
njemački	4	4	4

DODATNE VJEŠTINE/SPOSOBNOSTI (npr. kompjuterski programi, vozačka dozvola i sl.)

Naziv	Opis
Kompjuterski programi	Windows, MS Office, Internet, SPSS
Vozačka dozvola	„B“ kategorija
Radne sposobnosti	Kreativnost, posvećenost radnim zadacima, sposobnost timskog rada

SADAŠNJA POZICIJA:

Naziv institucije:	Ekonomski fakultet u Sarajevu, Univerzitet u Sarajevu
Pozicija:	Prodekanica za nastavu i naučnoistraživački rad Docentica na Katedri za finansije i Katedri za kvantitativnu ekonomiju
Adresa:	Trg oslobođenja – Alija Izetbegović 1. Sarajevo
Telefon:	+387 33 275 906 Fax: +387 33 275 994
E-mail:	jasmina.selimovic@efsa.unsa.ba
Website:	www.efsa.unsa.ba

DOSADAŠNJA ZAPOSLENJA

Naziv institucije	Trajanje	Pozicija
Ekonomski fakultet u Sarajevu, Univerzitet u Sarajevu	2013 -	docent
Ekonomski fakultet u Sarajevu, Univerzitet u Sarajevu	2009 - 2013	viši asistent
Ekonomski fakultet u Sarajevu, Univerzitet u Sarajevu	2004 – 2009	asistent
Ekonomski fakultet u Sarajevu, Univerzitet u Sarajevu	1999 – 2003	demonstrator
Birooprema, d.o.o. Sarajevo	1997 – 2004	administrativni radnik

ČLANSTVO U PROFESIONALNIM ORGANIZACIJAMA

1. International Actuarial Association - Life Section
2. Društvo aktuara u Bosni i Hercegovini
3. Društvo ekonomista
4. Udruženje internih revizora (priznato kao Institut internih revizora u BiH kod IIA Global - The Institute of Internal Auditors)

KLJUČNE KVALIFIKACIJE

1. Osiguranje
2. Aktuarstvo
3. Aktuarska matematika životnih osiguranja
4. Finansijska matematika
5. Statistika

SPECIFIČNO PROFESIONALNO ISKUSTVO

1. AACSB institucionalna akreditacija EFSA, 2012. -
2. EPAS programska akreditacija EFSA, 2013. -
3. Gostujući predavač na MBA i EMBA programima na University of Istanbul (Faculty of Business Administration, Faculty of Economics) i Fatih University decembar 2013. - januar 2014.
4. AQA certifikacija, EFSA, 2012.
5. Predsjednica Upravnog odbora Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo, april 2012. – decembar 2012.
6. Član Savjetodavne grupe Fiskalnog vijeća BiH (izaslanik Premijera FBiH), maj 2011. – maj 2015.
7. Gostujući predavač na University of Nebraska, Lincoln, USA, stipendija U.S. State Department-a, Junior Faculty Development Program, januar 2010. – juni 2010.
8. Rukovodilac Centra za razvoj nastavnog osoblja, Ekonomski fakultet u Sarajevu, novembar 2008. – oktobar 2010.
9. Rukovodilac projekta Analiza ispitnih rezultata na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu (dodiplomski i postdiplomski studij), mart 2005. – decembar 2008.
10. Sekretar Katedre za finansije, Ekonomski fakultet u Sarajevu, 2005. – 2007. godine

DRUGE RELEVANTNE INFORMACIJE

Nagrade i priznanja

1. Najbolje ocijenjen asistent na trećoj godini studija u akademskoj 2006/07 godini, prema anketi studenata III godine Ekonomskog fakulteta u Sarajevu, 2007. godina
2. Pohvala Dekana za odličan uspjeh postignut tokom studija, 2004. godina

Dodatna profesionalna edukacija

1. Seminar „Praktični pristup metodologiji formiranja tarifa osiguranja“, Udruženje aktuara Republike Srpske i IAA, mart 2015.
2. Seminar kontinuirane edukacije aktuara, Udruženje aktuara Srbije i IAAK Balkan – decembar, 2014.
3. Seminar „EPAS XXL Accreditation Seminar“, EFMD, juni 2014.
4. Seminar kontinuirane edukacije aktuara, Udruženje aktuara Srbije i Institut za osiguranje i aktuarstvo – decembar, 2013.
5. Seminar „Training&Research for Academic Newcomers“, Univerzitet u Sarajevu u saradnji sa partnerima, oktobar - novembar 2013.
6. Kurs „Profesionalizam“, Aktuarsko društvo u BiH, (predavač: Chris Daykin), februar 2012.
7. Kurs „Mikroekonomske osnove konkurentnosti“, Poslovna akademija (Partnerski centar Instituta za strategiju i konkurentnost na Harvard poslovnoj školi), Ekonomski fakultet u Sarajevu, maj-juni 2011.
8. Radionica „Intercultural Competence and Communication“, LernKult München, januar 2011.
9. Seminar „Usavršavanje nastavnih procesa – Case study metoda“, WUS Austria – januar 2009.
10. Seminar kontinuirane edukacije aktuara, Institute of Actuaries London, Faculty of Actuaries Edinburgh i Udruženje aktuara Srbije – april, 2008.
11. Inicijativa za usavršavanje nastavnog osoblja III, University of Alberta, Kanada i Ekonomski fakultet u Sarajevu, septembar 2006. – decembar 2007.
12. Seminar iz područja metodologije naučno-istraživačkog rada, Međunarodni forum Bosna i Ekonomski fakultet u Sarajevu, oktobar 2006.
13. Edukacija na International Management Teachers Academy, Central and East European Management Development Association, Bled, Slovenija, juni 2006.
14. Trening „Regression Analysis for Policy Research“, USAID, Urban Institute, Sarajevo, februar 2006.

Ostalo

1. Trener za razvoj i upotrebu standarda kvalifikacije i standarda zanimanja u BiH, 2015
2. Trener Univerziteta u Sarajevu iz oblasti Didaktike i metodike visokog obrazovanja, 2014.
3. Stalni sudski vještak ekonomske struke (podoblast ekonomija i tržišni odnosi, računovodstvo i finansijsko izvještavanje i finansijske), Federalno ministarstvo pravde, juni 2012.
4. Ovlašteni interni revizor - specijalista za banke i finansijske institucije, Institut internih revizora u BiH zvanično priznat kod IIA Global, februar 2009.
5. Ceritificirani Interni auditor za sistem upravljanja kvalitetom prema normi ISO 9001:2008, Ekonomski fakultet – Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, februar 2009.
6. Ovlašteni aktuar, Federalno ministarstvo finansija, 2005.

REFERENCE – BIBLIOGRAFIJA

I. KNJIGE I POGLAVLJA I KNJIGAMA

1.–

II. UNIVERZITETSKI UDŽBENICI I PUBLIKACIJE

1. "Priručnik za učenje pomoću slučajeva" (zajedno sa Emir Agić), Edicija priručnika za studente, Ekonomski fakultet u Sarajevu, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2006., ISBN 9958-605-85-6, COBISS. BH-ID 14981894

III. MONOGRAFIJE

1. –

IV. NAUČNI RADOVI U INDEKSIRANIM ČASOPISIMA

1. „Endowment Life Insurance“, UTMS Journal of Economics, Vol. 4, No. 2, juni 2013. (časopis je indeksiran u ABI/INFORM, AP Platforms, C.I.R.E.T., DOAJ, EBSCO, EconBiz, Econis, EconPapers, EconStor, EDRIC, GOOGLE Scholar, IDEAS, Open J-Gate, RePec, Socionet, ZBW), ISSN: 1857-6974 i e-ISSN: 1857-6982, pp. 175-186. (zajedno sa Željko Šain);
2. „Quantification and Modeling of the Illness and Survival Risks in Health Insurance“, *HealthMED Journal*, Vol. 5, No. 5, 2011. (časopis je indeksiran u Thomson Reuters, ISI Web of Knowledge, Science Citation Index – Expanded, EBSCO Academic Research Premier, Scopus, Index Copernicus, getCITED,...), ISSN: 1840-2291 i e-ISSN: 1986-8103, pp. 1312-1321. (zajedno sa Vanja Kenjić);
3. "Calculations' Technical Bases as Precondition for Appropriate Life Insurance Premium", *2009 Global Business & Economics Research Conference*, Istanbul 14. august 2009., *The Business Review*, Cambridge Vol. 13, No. 2, decembar 2009. (indeksiran u CABELL'S, ULRICH'S i PROQUEST (ABI/INFORM) DIRECTORIES, ISSN: 1553-5827, pp. (zajedno sa Željko Šain);
4. "Institutional development as a determinant of foreign direct investment in the manufacturing sector", *2009 Global Business & Economics Research Conference*, Istanbul 14. august 2009., *The Business Review*, Cambridge Vol. 13, No. 2, decembar 2009. (indeksiran u CABELL'S, ULRICH'S i PROQUEST (ABI/INFORM) DIRECTORIES, ISSN: 1553-5827, pp. (zajedno sa Eldin Mehić i Snježana Brkić);

V. NAUČNI RADOVI U ČASOPISIMA SA PRIZNATOM RECENZIJOM

1. –

VI. NAUČNI RADOVI U ZBORNICIMA (KONGRESI, SIMPOZIJUMI)

1. „Implementation of EU insurance directives in Bosnia and Herzegovina“, Abstract, *Sedma međunarodna konferencija Ekonomskog fakulteta u Sarajevu ICES 2014*, oktobar 2014., Book of Proceedings (CD), ISBN 978-9958-25-093-4, COBISS.BH-ID 21596166, str. 379. (zajedno sa Željko Šain) – Proceedings je indeksiran u EBSCO's database i ABI/INFORM Global;
2. „Bosnia and Herzegovina between politics and economics“, Abstract, *Sedma međunarodna konferencija Ekonomskog fakulteta u Sarajevu ICES 2014*, oktobar 2014., Book of Proceedings (CD), ISBN 978-9958-25-093-4, COBISS.BH-ID 21596166, str. 144. (zajedno sa Goran Mirašćić) – Proceedings je indeksiran u EBSCO's database i ABI/INFORM Global;
3. „Implementation of Solvency II – Opportunities and Limitations“, XII međunarodni simpozij – Risk Measurement and Control in Insurance, Aranđelovac, juni 2014., Zbornik radova (ISBN 978-86-403-1362-9), str. 215-230 (zajedno sa Željko Šain);
4. "Solvency II Implementation Challenges In Small Transitional Countries", 30th International Congress of Actuaries ICA2014, Washinton DC, SAD, mart 2014. <https://cas.confex.com/cas/ica14/webprogram/Session5846.html>, (zajedno sa Željko Šain);
5. „Insurance Companies' Solvency Challenges in Small Transitional Countries“, *2nd International Scientific Conference ESD – Economic and Social Development*, Pariz, mart 2013., Book of Abstracts (ISBN 978-961-6825-72-6) i CD Book of Proceedings (ISBN 978-961-6825-73-3), str. 1243-1259 (zajedno sa Željko Šain);
6. „Fiscal Sustainability as a Precondition for Macroeconomic Stability with Special Reference to Bosnia and Herzegovina“ *Šesta međunarodna konferencija Ekonomskog fakulteta u Sarajevu ICES 2012 – Beyond the Economic Crisis: Lessons Learned and*

- Challenges Ahead*, Sarajevo, oktobar 2012., Book of Proceedings (CD), ISBN 978-9958-25-077-4, COBISS.BH-ID 19951366, str. 295-306. (zajedno sa Goran Mirašić) – Proceedings je indeksiran u EBSCO's database i ABI/INFORM Global;
7. „Factors of Country's Competitiveness with Special Reflection on Bosnia and Herzegovina“, *Šesta međunarodna konferencija Ekonomskog fakulteta u Sarajevu ICES 2012 – Beyond the Economic Crisis: Lessons Learned and Challenges Ahead*, Sarajevo, oktobar 2012., Book of Proceedings (CD), ISBN 978-9958-25-077-4, COBISS.BH-ID 19951366, str. 1075-1089. (zajedno sa Zlatko Lagumdžija, Mirza Kršo i Emir Kurtić) – Proceedings je indeksiran u EBSCO's database i ABI/INFORM Global;
 8. „Competitiveness of the Countries and the Region of South-East Europe 2009-2010“, *Peta međunarodna konferencija Ekonomskog fakulteta u Sarajevu ICES 2010 – Economic Development Perspectives of SEE Region in the Global Recession Context*, Sarajevo, oktobar 2010., Book of Extended Abstracts+CD, ISBN 978-9958-25-046-0, COBISS.BH-ID 18370310, str. 84-85. (zajedno sa Zlatko Lagumdžija, Mirza Kršo i Emir Kurtić) – Proceedings je indeksiran u EBSCO's database i ABI/INFORM Global;
 9. "Actuarial estimation of technical provisions' adequacy in life insurance companies“, *International Conference Interdisciplinary Management Research*, Poreč, Hrvatska, maj 2010., Zbornik radova ISSN 1847-0408, ISBN 978-953-253-079-7, str. 523-533. Proceedings je indeksiran u: Thomson ISI, EBSCO, EconPapers, Socionet;
 10. "Actuarial Science Development Perspective in Small Transitional Countries - Case of Bosnia and Herzegovina and Other Countries from Ex-Yugoslavia", *29th International Congress of Actuaries ICA2010*, Cape Town, JAR, mart 2010. http://www.ica2010.com/abstracts_details.php?abstract=102&id=102, (zajedno sa Željko Šain);
 11. „Risk Management in Life Insurance - the context of EU Solvency risk management models“, *9th European Doctoral Seminar (EDS) at Budapest University of Technology and Economics, Budimpešta, septembar 2009*. Zbornik radova ISBN 978-3-931052-86-7, str. 21-35.
 12. "Disperzija rizika kao uvjet kvaliteta poslovanja osiguravajućih društava“, *6th International Research/Expert Conference With Participation "QUALITY2009"*, Neum, juni 2009. Zbornik radova ISSN 1512-9268, str. 889-896., (zajedno sa Željko Šain);
 13. "The impact of institutional quality development on foreign direct investment inflows: evidence of the manufacturing sector in SEE countries", *6th International Research/Expert Conference With Participation "QUALITY2009"*, Neum, juni 2009., Zbornik radova ISSN 1512-9268, str. 233-240., (zajedno sa Besim Čulahović, Eldin Mehić, Emir Agić);
 14. "Challenges in Insurance industry", *International Conference Interdisciplinary Management Research*, Poreč, Hrvatska, maj 2009., Zbornik radova ISSN 1847-0408, ISBN 978-953-253-061-2, str. 471-479. (zajedno sa Željko Šain). Proceedings je indeksiran u: Thomson ISI, RePEc, EconPapers;
 15. „Ugovor o osiguranju života“, Zbornik radova, broj 28, Ekonomski fakultet u Sarajevu, 2008. ISSN 0581-7439, str. 309-334 - Indexing in EBSCO's database and CEEOL;
 16. „XML – The Base for Integrating and Defining Long-Term Relationships between Participants in Electronic Documentary Credit Business“, *Treća međunarodna konferencija Ekonomskog fakulteta u Sarajevu ICES 2006 - From Transition to Sustainable Development: The Path to European Integration*, Sarajevo, oktobar 2006., Book of Extended Abstracts+CD, ISBN 9958-605-89-9, ISBN 9958-605-90-2 (CD), COBISS.BH-ID 15254790, str. 376-379. (zajedno sa Eldin Mehić i Vesna Babić Hodović) – Proceedings je indeksiran u EBSCO's database;
 17. „Elektronsko poslovanje kao način postizanja konkurentne prednosti društava za osiguranje“, *6. međunarodni simpozij Informacijska i komunikacijska tehnologija i osiguranje, ICTI 2006*, Plitvice, oktobar, 2005.;
 18. „Role and importance of large, medium and small BH enterprises in economic development“, *Druga međunarodna konferencija Ekonomskog fakulteta u Sarajevu ICES2003, oktobar 2003*. - "From Transition to Development: Globalisation and the Political Economy of Development in Transition Economies", Sarajevo, oktobar 2003., Proceedings, str. 539-558. (zajedno sa Eldin Mehić);

VII. STRUČNI RADOVI U ZBORNICIMA

1. „Novi proizvodi u osiguranju kao poticaj razvoja“, *Šesnaesti međunarodni simpozij – Stanje i perspektive u Bosni i Hercegovini*, Neum, BiH, maj 2015. Zbornik radova, Revicon, ISSN: 2232-8734 str. 387-392 (zajedno sa Željko Šain);
2. „Spremnost industrije osiguranja u Bosni i Hercegovini za promjene“, *Sedamnaesti međunarodni simpozij – U susret promjenama*, Neum, BiH, septembar 2014. Zbornik radova, Udruženje-Udruga računovođa i revizora Federacije Bosne i Hercegovine, ISBN: 978-9958-9058-3-4 str. 429-474 (zajedno sa Željko Šain, Edin Taso, Enver Avdić);
3. „Tehničke rezerve društava za osiguranje – važnost i uloga“, *Petnaesti međunarodni simpozij – Prioriteti za BiH*, Neum, BiH, maj 2014. Zbornik radova, Revicon, ISSN: 2232-8734 str. 253-260 (zajedno sa Željko Šain);
4. „Banke i osiguravajuća društva – konkurenti ili komplementari“, *Četrnaesti međunarodni simpozij – Zaokret ka inovativnoj i kreativnoj BiH*, Neum, BiH, maj 2013. Zbornik radova, Revicon, ISSN: 2232-8734 str. 433-439 (zajedno sa Željko Šain);
5. „Perspektiva i izazovi sektora osiguranja u bankocentričnom sistemu u BiH“, *Trinaesti međunarodni simpozij – Fiskalni okvir i održivi razvoj BiH*, Neum, BiH, maj 2012. Zbornik radova, Revicon, ISSN: 2232-8734 str. 663-673 (zajedno sa Željko Šain);
6. „Računovodstvena profesija u funkciji unapređenja poslovanja društava za osiguranje“, *Četrnaesti međunarodni simpozij – Finansijska i računovodstvena profesija u funkciji unapređenja poslovanja*, Neum, BiH, septembar 2011. Zbornik radova, Udruženje-Udruga računovođa i revizora Federacije Bosne i Hercegovine, ISBN: 978-9958-705-05-2 str. 23-32 (zajedno sa Željko Šain);
7. „Društva za osiguranje kao institucionalni investitori – jedan oblik alternative bankarskim kreditima“, *Dvanaesti međunarodni simpozij – Ubrzane reforme u funkciji održivog razvoja*, Neum, BiH, maj 2011. Zbornik radova, Revicon, str. 585-598 (zajedno sa Željko Šain);
8. „Osiguranje u BiH i finansijska kriza“, *Dvanaesti međunarodni simpozij – Finansijska i računovodstvena profesija u funkciji prevazilaženja ekonomske krize*, Neum, BiH, septembar 2009. Zbornik radova, Udruženje-Udruga računovođa i revizora Federacije Bosne i Hercegovine, str. 169-178 (zajedno sa Željko Šain);
9. „Stanje i perspektive Međunarodnog računovodstvenog standarda 19 u Bosni i Hercegovini“, *Četvrti međunarodni simpozij – Međunarodni standardi u sektoru financija i računovodstva vs. nacionalna praksa*, Međugorje, BiH, septembar 2009. Zbornik radova, Fircon, str. 97-106 (zajedno sa Željko Šain);
10. „Stanje osiguranja u BiH u vrijeme svjetske ekonomske krize“, *Deseti međunarodni simpozij – Evropski put BiH u uvjetima ekonomske krize*, Neum, BiH, maj 2009. Zbornik radova, Revicon, str. 539-546 (zajedno sa Željko Šain);
11. „Tržište osiguranja u BiH i globalna finansijska kriza“, *Sedmi međunarodni simpozij iz osiguranja – Osiguranje i globalna finansijska kriza*, Zlatibor, Srbija, maj 2009. Zbornik radova, Udruženje aktuara Srbije, ISBN 978-86-84309-22-0, str. 306-316 (zajedno sa Željko Šain);
12. „Lloyd's of London – savremeno tržište osiguranja“, Zbornik radova, broj 25, Ekonomski fakultet u Sarajevu, 2005., ISSN 0581-7439, str. 441-455;

VIII. STRUČNI RADovi U ČASOPISIMA

1. „Treći Newtonov zakon“, Svijet osiguranja, broj 5. Tectus, maj 2015., str. 26.
2. „Rizike ne možemo ignorisati“, Svijet osiguranja, broj 1/2. Tectus, mart 2015., str. 23.
3. „Tehničke rezerve društava za osiguranje – porezni tretman u predloženim novim zakonskim rješenjima“ Prizma, Revicon, septembar/oktobar 2014., ISSN 2303-419X, str. 35-38;
4. „Novi namet na pomolu“, Svijet osiguranja, broj 9. Tectus, oktobar 2014., str. 23.
5. „Osiguranje od poplava – perspektiva Evropske unije vs. Bosne i Hercegovine“ Prizma, Revicon, juli/august 2014., ISSN 2303-419X, str. 19-22;
6. „Društva za osiguranje u Bosni i Hercegovini na kraju 2013. godine“ Prizma, Revicon, maj/juni 2014., ISSN 1512-8156, str. 67-81 (zajedno sa Marko Dmitrović);
7. „Na Zapadu nešto novo“, Svijet osiguranja, broj 4. Tectus, maj 2014., str. 28.
8. Supervizija u osiguranju – perspektiva Evropske unije vs. Bosne i Hercegovine“ Prizma, Revicon, januar/februar 2014., ISSN 2303-419X, str. 43-46;

9. „Šta nas očekuje u 2014. godini“ Prizma, Revicon, novembar/decembar 2013., ISSN 2303-419X, str. 45-48;
10. „Iskoristimo novu priliku“, Svijet osiguranja, broj 12. Tectus, decembar 2013., str. 21.
11. „Zdravstveno osiguranje – perspektiva Evropske unije vs. Bosne i Hercegovine“ Prizma, Revicon, septembar/oktobar 2013., ISSN 2303-419X, str. 47-50;
12. „Zdravo ili bolesno zdravstveno osiguranje“, Svijet osiguranja, broj 9. Tectus, oktobar 2013., str. 17.
13. „Društva za osiguranje u Bosni i Hercegovini na kraju 2012. godine“ Prizma, Revicon, juli/august 2013., ISSN 1512-8156, str. 61-75 (zajedno sa Marko Dmitrović);
14. „Banke i osiguravajuća društva – konkurenti ili komplementari“, Prizma, Revicon, juli/august 2013., ISSN 1512-8156, str. 85-89 (zajedno sa Željko Šain);
15. „Finansijski konglomerati – perspektiva Evropske unije vs. Bosne i Hercegovine“ Prizma, Revicon, maj/juni 2013., ISSN 2303-419X, str. 79-84;
16. „Politika i struka – konkurenti ili partneri“, Svijet osiguranja, broj 5. Tectus, maj 2013., str. 15.
17. „Životno osiguranje – trendovi razvoja u svijetu perspektiva EU i BiH“ Prizma, Revicon, mart/april 2013., ISSN 2303-419X, str. 57-61;
18. „Osiguranje u 2012. i perspektive za 2013. godinu“ Prizma, Revicon, januar/februar 2013., ISSN 1512-8156, str. 55-59;
19. „Nemojmo prespavati i 2013.“, Svijet osiguranja, broj 12. Tectus, decembar 2012., str. 25.
20. „Solventnost u djelatnosti osiguranja – sistem ocjene u EU“ Prizma, Revicon, novembar/decembar 2012., ISSN 1512-8156, str. 39-44;
21. „Koliko imamo zakona?“, Svijet osiguranja, broj 8. Tectus, septembar 2012., str. 23.
22. „Solventnost u djelatnosti osiguranja – razvojni put“ Prizma, Revicon, septembar/oktobar 2012., ISSN 1512-8156, str. 41-45;
23. „Društva za osiguranje u Bosni i Hercegovini na kraju 2011. godine“ Prizma, Revicon, juli/august 2012., ISSN 1512-8156, str. 61-73 (zajedno sa Marko Dmitrović);
24. „Elektronsko poslovanje u djelatnosti osiguranja – praksa EU i BiH“ Prizma, Revicon, maj/juni 2012., ISSN 1512-8156, str. 33-36;
25. „Osiguranje motornih vozila – praksa EU i BiH“ Prizma, Revicon, mart/april 2012., ISSN 1512-8156, str. 21-25;
26. „Povratak u budućnost“, Svijet osiguranja, broj 4. Tectus, april/maj 2012., str. 15.
27. „Da li je sektor osiguranja u Bosni i Hercegovini na (pravom) putu ka EU?“ Prizma, Revicon, januar/februar 2012., ISSN 1512-8156, str. 34-37;
28. „Mudrost ili sreća“, Svijet osiguranja, broj 12. Tectus, decembar 2011./januar 2012., str. 18-19.
29. „Barem nam opravdanja ne nedostaje“, Svijet osiguranja, broj 9. Tectus, oktobar 2011., str. 19.
30. „Društva za osiguranje u Bosni i Hercegovini na kraju 2010. godine – stanje, dubioze i perspektive“ Prizma, Revicon, maj/juni 2011., ISSN 1512-8156, str. 54-69 (zajedno sa Željko Šain i Marko Dmitrović);
31. „Nije krivo ogledalo“, Svijet osiguranja, broj 6. Tectus, juni 2011., str. 19.
32. „Više cijene AO – Pro et Contra“, Svijet osiguranja, broj 3. Tectus, mart 2011., str. 11.
33. „Koliko smo (ne)privlačni strancima“, Svijet osiguranja, broj 11, Tectus, novembar 2010., str. 29.
34. „Razvijena tržišta naš su poligon za učenje“, Svijet osiguranja, broj 7/8, Tectus, juli/august 2010., str. 20-23.
35. „Društva za osiguranje u Bosni i Hercegovini u 2009. godini“, Prizma, Revicon, maj/juni 2010., ISSN 1512-8156, str. 44-58 (zajedno sa Željko Šain i Marko Dmitrović);
36. „Aktuar – najbolje rangirana profesija“, Svijet osiguranja, broj 5, Tectus, maj 2010., str. 19.
37. „Korelativna veza mortalitetnih tablice, kamatne stope i finansijskog rezultata osiguravatelja“, Prizma, Revicon, maj/juni 2009., ISSN 1512-8156, str. 76-83;
38. „Mogućnosti plasmana sredstava društava za osiguranje“, Prizma, broj 05-06/2007, Revicon, juni 2007., ISSN 1512-8156, str. 94-100;

39. „Elektronsko poslovanja društava za osiguranje u BiH“, Svijet osiguranja, broj 6. Tectus, oktobar 2005., str. 61-66;

IX. MEĐUNARODNI ISTRAŽIVAČKI PROJEKTI

1. World Bank, Centre for Financial Reporting Reform, projekat EU REPARIS, Education Community of Practice, istraživač, 2015.
2. World Bank, Centre for Financial Reporting Reform, projekat STAREP, Education Community of Practice, 2015.
3. Zajednički projekat Evropske unije i Vijeća Evrope "Strateški razvoj visokog obrazovanja i standarda kvalifikacija" u Bosni i Hercegovini, grupa za Ekonomiju, 2013 - 2014
4. World Bank, Centre for Financial Reporting Reform, projekat REPARIS, Education Community of Practice, 2013.
5. Projekat "Izveštaj o konkurentnosti BiH" (za godine 2000., 2001., 2002., 2004-2005, 2005-2006, 2006-2007, 2007-2008, 2008-2009, 2009-2010, 2010-2011, 2011-2012, 2012-2013, 2013-2014, 2014-2015), organiziran u saradnji MIT Centra i Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine a prema metodologiji World Economic Forum i Harvard Institute for International Development, (asistent projekta);
6. Projekat i publikacije "Kompetitivnost zemalja i regiona jugoistočne Evrope" i „Kompetitivnost Bosne i Hercegovine i regiona jugoistočne Evrope“ organiziran u saradnji MIT Centra i Regionalnog ekonomskog foruma a prema metodologiji World Economic Forum i Harvard Institute for International Development (godine 2007-2008, 2008-2009, 2009-2010, 2010-2011, 2011-2012, 2012-2013, 2013-2014, 2014-2015);
7. We-Go, Enhancing Western Balkan eGovernment Expertise, 2007

X. DOMAĆI ISTRAŽIVAČKI PROJEKTI

1. –

XI. ORGANIZACIJA MEĐUNARODNIH KONGRESA I SKUPOVA (Programski odbor)

1. Konferencija o rastu zapošljavanja – na putu ka oporavku, World Academy of Art and Science i Ministarstvo vanjskih poslova BiH, juli 2014.
2. ICES2014, ICES2010, ICES2008 i ICES2006 - međunarodne konferencije Ekonomskog fakulteta u Sarajevu, Univerzitet u Sarajevu, Programski odbor

XII. ORGANIZACIJA DOMAĆIH KONGRESA I SKUPOVA (Organizacijski odbor)

1. Organizacioni odbor manifestacije Dani BH finansija, Pododbor za osiguranje, Banja Luka, maj 2007. godine
2. Organizacioni odbor za obilježavanje 50 godina Ekonomskog fakulteta u Sarajevu i Konferencije ICES2003.

XIII. MENTORSTVA (Doktorati, magistarski radovi i diplomski radovi)

Magistarski radovi

1. Čaušević Amira, „Bankoosiguranje – potencijal za razvoj tržišta osiguranja u BiH“, rad odbranjen 27.03.2015. godine
2. Duganhodžić Anel, „Aktuarska analiza penzione reforme i sistema u BiH“, rad odbranjen 27.03.2015. godine

Diplomski radovi

1. Babić Almasa, „Ulaganje sredstava osiguravatelja, zakonska ograničenja i optimalni portfolio“, rad odbranjen 27.02.2015. godine
2. Bilalić Edis, „Mortality and Actuarial Tables“, rad odbranjen 06.10.2014. godine
3. Salihović Jasmin, „Subannual personal annuities“, rad odbranjen 22.07.2014. godine
4. Agić Kanita, „Actuarial tables - theoretican and practicum frameworfk for creation“, rad odbranjen 22.07.2014. godine
5. Muharemović Medina, „Modeli osiguranja kapitala u algoritmima aktuarske matematike“, rad odbranjen 10.09.2013. godine

XIV. ČLANSTVO U KOMISIJAMA (Doktorati i magistarski radovi)

– **doktorati**

1. mr. Elma Agić Šabeta, "Životna osiguranja u funkciji razvoja finansijskih tržišta"

– **magistarski radovi**

1. Turković Ades, „Performanse investiranja osiguravajućih društava na tržištu kapitala“, član Komisije (odbrana 25.05.2015. godine);
2. Bradarić Ana, „Direktne strane investicije i ekonomski razvoj Bosne i Hercegovine“ član Komisije (odbrana 04.05.2015. godine);
3. Čobo Emina, „Oblici životnih, neživotnih i socijalnih osiguranja sa posebnim osvrtom na JP "Elektroprivreda BiH" d.d. Sarajevo, ZD RMU "Kakanj" d.o.o. Kakanj“ predsjednica Komisije (odbrana 06.05.2015. godine);
4. Halilović Samir, „Bankoosiguranje – mogući oblik dodatnog razvoja industrije osiguranja u Bosni i Hercegovini“, predsjednica Komisije (odbrana 23.03.2015. godine);
5. Oručević Feđa, „Specifičnosti hedging transakcija u avio kompanijama“ član Komisije (odbrana 04.05.2015. godine);
6. Maličević Azra, „Kriteriji vrednovanja osiguravajućih društava“, predsjednica Komisije (odbrana 06.05.2015. godine);
7. Sarhatlić Edina, „Perspektiva dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja u Bosni i Hercegovini“, predsjednica Komisije (odbrana 23.03.2015. godine);
8. Resić Amina, „Način određivanja cijena zdravstvenih usluga u privatnom i javnom sektoru - primjer Bosne i Hercegovine“, predsjednica Komisije (odbrana 23.03.2015. godine);
9. Jurešić Katarina „Značaj uloge aktuaru za proizvode zdravstvenog osiguranja od teških bolesti“, predsjednica Komisije (odbrana 13.02.2015. godine);
10. Bečić Azra, „Savremene metode izražavanja i mjerenja rizika“, predsjednica Komisije (odbrana 03.10.2014. godine);
11. Ivković Daniel, „Značaj zdravstvenog osiguranja za poslovanje Koncerna Agram“, predsjednica Komisije (odbrana 02.09.2014. godine);
12. Sijerčić Edisa, „Bankoosiguranje – teorijski i praktični aspekti“, predsjednica Komisije (odbrana 12.05.2014. godine);
13. Trapara Tamara, Strana ulaganja u funkciji ekonomskog razvoja Bosne i Hercegovine, član Komisije (odbrana 09.01.2014. godine);
14. Jandrić Semir, Revizija finansijskih izvještaja u industriji osiguranja, predsjednica Komisije (odbrana 03.12.2013. godine);
15. Duraković Aida, Interna kontrola i interna revizija u obaveznom osiguranju, predsjednica Komisije (odbrana 03.12.2013. godine);
16. Međedović Nina, Bankoosiguranje u Bosni i Hercegovini – mogućnosti, koristi i prednosti uvođenja i razvoja bankoosiguranja, član Komisije (odbrana 02.12.2013. godine);
17. Krnjić Selma, Uloga tehničkih rezervi u funkcionisanju društva za osiguranje, član Komisije (odbrana 13.11.2013. godine);
18. Tarić Selma, Modeliranje mješovitog osiguranja kapitala u životnom osiguranju i njegove reperkusije na formiranje i upravljanje sredstvima matematičke rezerve, predsjednica Komisije (odbrana 05.08.2013. godine);
19. Šabanović Aldijana, Rezervisanja za proizvod Kreditno osiguranje na primjeru Izvoznokreditne agencije BiH IGA, član Komisije (odbrana 05.08.2013. godine);

– **doktorski radovi**

1. Sekretar odbrane doktorske disertacije kandidata mr. Velid Efendić
2. Sekretar odbrane doktorske disertacije kandidata mr. Nedžada Polić
3. Sekretar odbrane doktorske disertacije kandidata mr. Dženana Đonlagić

XV. DODATNE REFERENCE

▪ *STUDIJSKI BORAVCI*

1. University of Istanbul, Faculty of Business Administration, Istanbul Turska, decembar 2013. – januar 2014.
2. Technische Universität München, Winter University, Minhen, Njemačka, januar 2011.

3. University of Nebraska, Lincoln, College of Business Administration, USA, januar – juni 2010.
4. Ekonomski fakultet u Ljubljani, Slovenija, 2001.

▪ **UČEŠĆE NA STRUČNIM KONFERENCIJAMA I SKUPOVIMA**

1. Učesnik na konferenciji „Osiguranje imovine – potreba, a ne trošak“, Agencija za osiguranje Republike Srpske i Centar unapređenje tržišta osiguranja i finansijskih i usluga (COFUS), tema: „Osiguranje imovine – potreba i/ili trošak“, novembar 2014.
2. Učesnik na konferenciji „Ekonomska politika & Poslovanje malih i srednjih preduzeća“, Ekonomski fakultet u Zenici, UNZE, Ekonomski fakultet u Sarajevu, UNSA i Ekonomski fakultet u Tuzli UNTZ, tema: „Kvalitet obrazovanja u funkciji uspješnog poslovanja malih i srednjih preduzeća“, novembar 2013.
3. Učesnik na seminaru „Formalni i neformalni zahtjevi za međunarodno priznavanje studijskih programa i sistema dvojnih diploma“, Mašinski fakultet Univerziteta u Sarajevu, tema: „Međunarodno prepoznavanje studijskih programa Ekonomskog fakulteta, programi suradnje sa dvojnim diplomama“, novembar 2013.
4. Učesnik na 11th European Doctoral Seminar, SouthEast European University Tetovo, tema „Risk Assessment Models in Life Insurance“, oktobar 2011. Tetovo
5. Učesnik na 10th European Doctoral Seminar, Ekonomski fakultet u Sarajevu, tema „Asset Liability Management in Life Insurance Companies – models and principles (case of Bosnia and Herzegovina)“, septembar 2010. Sarajevo
6. Učesnik simpozija pod nazivom „Investment Symposium“, organizator Society of Actuaries, SOA, New York, mart 2010.
7. Učesnik na 9th European Doctoral Seminar, Budapest University of Technology and Economics, tema „Risk management in life insurance – the context of EU Solvency risk management models“, septembar 2009. Budimpešta
8. Izlagač na Okruglom stolu na temu „Perspektive razvoja finansijskog sistema u BiH“, organizatori Revicon i Prizma, tema: Stanje i perspektive sektora osiguranja u FBiH, juli, 2009.
9. Izlagač na Okruglom stolu na temu „Finansijski sistema u BiH“, organizatori Revicon i Prizma, tema: Mogućnosti plasmana sredstava društava za osiguranje, juli, 2007.
10. Učesnik 28. Medjunarodnog kongresa aktuara, ICA2006. Pariz, juni 2006. godine
11. Učesnik Šestog međunarodnog sastanka aktuara Zapadne i Centralne Evrope, Dubrovnik, april 2004. godine

▪ **STRUČNI INTERVJUI U MEDIJIMA**

1. Intervju za portal klix.ba (dostupno na <http://www.klix.ba/vijesti/bih/jasmina-selimovic-efsa-je-po-mnogo-cemu-prvi-u-bih-pa-i-u-okruzenju/131106026>)

▪ **NAUČNO-ISTRAŽIVAČKE PODRŠKE**

1. –

▪ **REDAKTORSKI RAD ZA MEĐUNARODNE I DOMAĆE ČASOPISE**

1. -

▪ **AKADEMSKI ANGAŽMAN IZVAN EKONOMSKOG FAKULTETA U SARAJEVU**

1. Prirodno-matematički fakultet u Sarajevu, Univerzitet u Sarajevu, odsjek Matematika, viši asistent na predmetu Uvod u finansijsku matematiku (od akademske 2011/12 godine);
2. Prirodno-matematički fakultet u Sarajevu, Univerzitet u Sarajevu, odsjek Matematika, viši asistent na predmetu Uvod u aktuarsku matematiku (od akademske 2007/08 godine naovamo);

3. Ekonomski fakultet, Univerzitet u Zenici, smjer Računovodstveni i revizijski menadžment i Menadžment preduzeća, viši asistent na predmetima Finansijska i aktuarska matematika i Finansiranje preduzeća (od akademske 2007/08 godine do 2009/2010 akademske godine);

▪ *RECENZIJE*

1. Statistika, Husnija Okić, udžbenik za III i IV razred Ekonomske škole, Srebrenik, 2011.

▪ *OSTALO*

1. Predavanja u okviru treninga Strategic Health Care Education, Federalno ministarstvo zdravstva, Ekonomski fakultet u Sarajevu i Zavod za javno zdravstvo FBiH, nivo SHCE 1
2. Predavanja u okviru treninga Uvođenje sistema osiguranja i upravljanja kvalitetom na visokoškolskim institucijama, Ekonomski fakultet u Sarajevu: „Statističke metode MAP“
3. Tematski predavač na Master studiju, Ekonomski fakultet u Sarajevu, predmet Statističke metode u školskoj 2010/2011 godini: „Modeli doživljenja i tehnike graduiranja“, „Solventnost u osiguranju“, „Modeli rizika, i „Teorija šteta“, juni 2011.
4. Predavanja u okviru treninga Upravljanje javnim ustanovama u zdravstvu, Ekonomski fakultet u Sarajevu: „Struktura i metodologija utvrđivanja cijene u zdravstvu“
5. Predavanje studentima magistarskog i doktorskog studija na College of Business Administration, University of Nebraska, Lincoln, USA, predmet Actuarial Application in Practice = Primjenjeno aktuarstvo, akademska 2009/2010 godina: „International Congress of Actuaries – experience from 2010“, april 2010.
6. Predavanje studentima magistarskog i doktorskog studija na College of Business Administration, University of Nebraska, Lincoln, USA, predmet Actuarial Application in Practice = Primjenjeno aktuarstvo, akademska 2009/2010 godina: „Prospectives of insurance and actuarial science in European Union and in small transition countries - example of Bosnia and Herzegovina“, april 2010.
7. Tematski predavač na Master studiju, Ekonomski fakultet u Sarajevu, predmet Industrija osiguranja u školskoj 2009/2010 godini: „Zdravstveno osiguranje – struktura i metodologija određivanja cijene“
8. Tematski predavač na Master studiju, Ekonomski fakultet u Sarajevu, predmet Životna i neživotna osiguranja u školskoj 2009/2010 godini: „Tablice smrtnosti“
9. Tematski predavač na MBA studiju, Ekonomski fakultet u Sarajevu, predmet Ekonomika osiguranja u školskoj 2008/2009 godini: „Historijski razvoj osiguranja“, „Lloyd's of London“ i „Aktuarstvo u životnom osiguranju“
10. Tematski predavač na Postdiplomskom studiju Ekonomskog fakulteta u Tuzli, predmet Osiguranje i nebankarske finansijske institucije u školskoj 2008/2009 godini: „Historijski razvoj osiguranja“, „Lloyd's of London“ i „Aktuarstvo u životnom osiguranju“
11. Tematski predavač iz oblasti interne revizije, Seminar obuke za certificirano zvanje „interni revizor za banke i finansijske institucije“, tema: „Aktuar u funkciji revizije u društvima za osiguranje“ decembar 2008, Sarajevo
12. Tematski predavač na Postdiplomskom studiju Ekonomskog fakulteta u Sarajevu, predmet Aktuarska matematika u školskoj 2007/2008 godini: „Tablice smrtnosti“
13. Ovlašteni aktuar društva za osiguranje, Sarajevo osiguranje, august 2007. – decembar 2008.
14. Član tima za eksternu reviziju društva za osiguranje, Merkur BH osiguranje, 2006., 2007., 2008. (ovlašteni aktuar)
15. Učesnik na treningu "Introduction to Corporate Social Responsibility: Bosnia and Herzegovina" u organizaciji World Bank Institute, juni/juli 2003.

16. S.E.N.S.E. Conference (Synthetic Environment for National Security Estimates), koja je održana u Sarajevu, januar 2000. i decembar 2000. koju je organizirala IDA-International Development Agency u saradnji sa OSCE-om - trener;
17. Član tima za realizaciju projekta "Model of the United Nations" koji su organizirali UN i Američka ambasada u BiH, u aprilu i u novembru 2000;

Broj: 01-3-753/23
Sarajevo, 10. 02. 2023. god.

Na osnovu člana 169. Zakona o upravnom postupku („Sl. novine F BiH“, broj 2/98 i 48/99), zahtjeva prof. dr. Jasmine Selimović i člana 123. Statuta Univerziteta u Sarajevu, sekretar Fakulteta izdaje

UVJERENJE/POTVRDU

Prof. dr. Jasmina Selimović, radnik na poslovima radnog mjesta redovna profesorica na oblast Finansije i dekanesa Univerziteta u Sarajevu – Ekonomskog fakulteta je u radnom odnosu na neodređeno vrijeme sa punim radnim vremenom na Ekonomskom fakultetu počev od 16. 05. 2004. godine.

Uvjerenje/potvrda se izdaje na zahtjev imenovane.

SEKRETAR FAKULTETA
Senada Laličić

- SENAT -

Broj: 01-17-13/21

Sarajevo, 27. 10. 2021. godine

Broj akta: 01-3-5540/21

Datum: 04.11.2021

Na osnovu člana 130. stav 2. tačka k) Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 33/17, 35/20, 40/20 i 39/21) i člana 59. tačka l) Statuta Univerziteta u Sarajevu, Senat Univerziteta u Sarajevu je na 42. redovnoj sjednici održanoj 27. 10. 2021. godine, *donio*

O D L U K U O IZBORU U ZVANJE REDOVNE PROFESORICE

I

U zvanje redovne profesorice za oblast *Finansije* na Univerzitetu u Sarajevu – Ekonomskom fakultetu bira se dr. Jasmina Selimović.

II

Dr. Jasmina Selimović zaključit će ugovor o radu sa Univerzitetom u Sarajevu – Ekonomskim fakultetom na neodređeno vrijeme.

III

Odluka o izboru u zvanje stupa na snagu danom donošenja.

Obrazloženje

Vijeće Univerziteta u Sarajevu – Ekonomskog fakulteta na osnovu Izvještaja Komisije za pripremanje prijedloga za izbor u zvanja na sjednici održanoj 12. 10. 2021. godine utvrdilo je pozitivan prijedlog odluke o izboru dr. Jasmine Selimović u zvanje redovne profesorice za oblast *Finansije*.

Nakon pozitivnog mišljenja Vijeća Grupacije društvenih nauka od 19. 10. 2021. godine, Senat Univerziteta u Sarajevu je na 42. redovnoj sjednici održanoj 27. 10. 2021. godine donio odluku da se predložena kandidatkinja izabere u zvanje redovne profesorice za oblast *Finansije*.

Postupak izbora akademskog osoblja završava se zasnivanjem radnog odnosa na način utvrđen u odredbama čl. 94. Zakona o visokom obrazovanju i čl. 189. Statuta Univerziteta u Sarajevu.

Na osnovu naznačenog odlučeno je kao u dispozitivu.

Pouka o pravnom lijeku:

Protiv ove odluke nije dozvoljena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor pred Kantonalnim sudom u Sarajevu u roku od 30 dana od dana prijema odluke.

REKTOR

Rifat Škrijelj
Prof. dr. Rifat Škrijelj

Dostavljeno:

- ☐ Izabranoj putem Ekonomskog fakulteta
- ☐ Ekonomskom fakultetu
- Službi za HR
- U dokumentaciju Senata
- Arhivi

**Ekonomski fakultet
u Sarajevu**

Broj: 02-4760/2021
Sarajevo, 12. 10. 2021. godina

U skladu sa odredbama člana 94., stav 1 (g), 108., 109. i 135. Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 33/17, 35/20, 40/20 i 39/21), člana 104. i 190. Statuta Univerziteta u Sarajevu, na prijedlog Vijeća Ekonomskog fakulteta od 12. oktobra 2021. godine, i uz prethodno dostavljeno stručno mišljenje Rukovodioca Službe za pravne i personalne poslove, donosim prijedlog

O D L U K E

1. **Dr. JASMINA SELIMOVIĆ** bira se u zvanje *redovni profesor* na *oblast Finansije* trajno, uz obavezu da u ciklusima od po pet godina ostvaruje dodatne rezultate u nastavi i naučnoistraživačkom radu, a koji se precizno utvrđuju statutom kao i njihova provjera odnosno evaluacija,
2. **Dr. JASMINA SELIMOVIĆ** zaključuje ugovor o radu na neodređeno vrijeme sa punim radnim vremenom.

O b r a z l o ž e n j e

Na osnovu odluke Vijeća Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu od 06. jula 2021. godine i Odluke Senata Univerziteta u Sarajevu broj: 01-12-36/21 od 22. 07. 2021. godine, raspisan je konkurs za izbor nastavnika u zvanju redovni profesor, oblast Finansije, puno radno vrijeme, koji je objavljen u dnevnom listu „Dnevni avaz“ i web stranici Fakulteta, dana 28. jula 2021. godine.

Na sjednici Vijeća Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu od 14. septembra 2021. godine, imenovana je Komisija za pripremanje prijedloga i Izvještaja o izboru nastavnika u zvanju redovni profesor, puno radno vrijeme, oblast Finansije. Komisija u sastavu: dr. Željko Šain, redovni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, oblast Finansije, predsjednik, dr. Jelena Kočović, redovni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, predmeti: Finansijska i aktuarska matematika, Osiguranje, član, i dr. Safet Kozarević, redovni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Tuzli, oblast Kvantitativna ekonomija, član, pripremila je pozitivan Izvještaj za izbor Selimović dr. Jasmine u zvanje redovni profesor na oblast Finansije.

Vijeće Ekonomskog fakulteta na sjednici održanoj 12. oktobra 2021. godine, razmatralo je Izvještaj Komisije, te utvrdilo prijedlog za izbor Selimović dr. Jasmine u zvanje redovni profesor, na oblast Finansije.

Prijedlog je dostavljen Senatu Univerziteta u Sarajevu na odlučivanje.

Pouka o pravnom lijeku: Protiv ove Odluke može se izjaviti žalba Upravnom odboru Univerziteta u Sarajevu u roku od 15 (petnaest) dana od dana prijema iste, s tim što žalba ne zadržava izvršenje ove Odluke.

Akt obradio: Jasmina Bajrektarević, poslovni katedarski rukovodilac

Akt kontrolisao: Hadis Šivaljiu, rukovodilac Službe za pravne i personalne poslove

Akt odobrio: doc. dr. Emir Kurtić, prodekan za studentska i normativna pitanja

Dostaviti:

1. Senat Univerziteta
2. Vijeće Fakulteta
3. Služba za pravne i personalne poslove Fakulteta
4. Arhiva

Na osnovu člana 33 Zakona o upravnom postupku ("Službeni list CG", br. 56/14, 20/15, 40/16 i 37/17) i službene evidencije, a po zahtjevu Raičević Branislav Milan, izdaje se

POTVRDA O STUDIRANJU

Student **Raičević Branislav Milan**, rođen **26-02-1997** godine u mjestu **Cetinje**, opština **Cetinje**, Republika **Crna Gora**, upisan je studijske **2021/22** godine, u **I** godinu studija, kao student koji se **samofinansira** na **akademske doktorske studije**, studijski program **EKONOMIJA**, koji realizuje **EKONOMSKI FAKULTET - Podgorica** Univerziteta Crne Gore u trajanju od **3 (tri)** godine sa obimom **180** ECTS kredita.

Studijske **2021/22** godine prijavio je *da sluša* **6** predmeta sa **60.00** (šezdeset) ECTS kredita.

Po prvi put iz **I (prve)** godine, prijavio je *da sluša* **6** predmeta sa **60.00** (šezdeset) ECTS kredita, što iznosi **100.00%** od ukupnog broja ECTS kredita u **I** godinu.

Saglasno Statutu Univerziteta Crne Gore, **Raičević Branislav Milan** je po prvi put prijavio *da sluša* **više od 2/3**, odnosno **66,67% (šezdesetšest 67/100 %)**, od ukupnog broja ECTS kredita sa **I** godine i studijske **2021/22** ima **status redovnog studenta** koji se **samofinansira**.

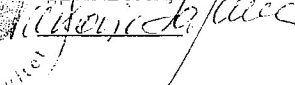
Uvjerenje se izdaje na osnovu službene evidencije, a u svrhu ostvarivanja prava na: (dječji dodatak, porodičnu penziju, invalidski dodatak, zdravstvenu legitimaciju, povlašćenu vožnju za gradski saobraćaj, studentski dom, studentski kredit, stipendiju, regulisanje vojne obaveze i slično).

Broj: 23 / 02 -
Podgorica, 07.02.2023 godine

M. P.

ŠEKRETAR,

Na osnovu člana 33 Zakona o upravnom postupku ("Službeni list CG", br. 56/14, 20/15, 40/16 i 37/17), člana 115 Zakona o visokom obrazovanju ("Službeni list CG", br. 44/14, 52/14, 47/15, 40/16, 42/17, 71/17, 55/18, 3/19, 17/19, 47/19, 72/19, 74/20 104/21) i službene evidencije, a po zahtjevu studenta Raičević Branislav Milan, izdaje se

UVJERENJE O POLOŽENIM ISPITIMA

Student **Raičević Branislav Milan**, rođen **26-02-1997** godine u mjestu **Cetinje**, opština **Cetinje**, Republika **Crna Gora**, upisan je studijske **2021/2022** godine, u **I** godinu studija, kao student koji se **samofinansira** na **doktorske akademske studije**, studijski program **EKONOMIJA**, koji realizuje **EKONOMSKI FAKULTET** - Podgorica Univerziteta Crne Gore u trajanju od **3 (tri)** godine sa obimom **180** ECTS kredita.

Student je položio ispite iz sljedećih predmeta:

Redni broj	Semestar	Naziv predmeta	Ocjena	Uspjeh	Broj ECTS kredita
1.	1	EKONOMETRIJSKI METODI I MODELI	"A"	(odličan)	8.00
2.	1	FINANSIJSKA EKONOMIJA	"A"	(odličan)	8.00
3.	1	MAKROEKONOMIJA	"A"	(odličan)	8.00
4.	1	METODE EKONOMSKIH ISTRAŽIVANJA	"A"	(odličan)	6.00
5.	2	ŽIVOTNO I NEŽIVOTNO OSIGURANJE	"A"	(odličan)	10.00

Zaključno sa rednim brojem **5**.

Ostvareni uspjeh u toku dosadašnjih studija je:

- srednja ocjena položenih ispita "A" (**10.00**)
- ukupan broj osvojenih ECTS kredita **40.00** ili **66.67%**
- indeks uspjeha **6.67**.

Uvjerenje se izdaje na osnovu službene evidencije, a u svrhu ostvarivanja prava na: (dječji dodatak, porodičnu penziju, invalidski dodatak, zdravstvenu legitimaciju, povlašćenu vožnju za gradski saobraćaj, studentski dom, studentski kredit, stipendiju, regulisanje vojne obaveze i slično).

Broj: 23 / 02 -
Podgorica, 07.02.2023 godine

M. P.

SEKRE TAR

Raičević B. Milan